

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

Arūnas Marcinkus

**KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS PROBLEMOS: KAUNO
MIESTO ATVEJIS**

Bakalauro darbas

Darbo vadovas

Lekt. dr. D. Jovarauskienė

KAUNAS 2015

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS**

VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

**KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS PROBLEMOS: KAUNO
MIESTO ATVEJIS**

**Viešojo administravimo bakalauro darbas
Studijų programa 612N70001**

Darbo vadovas

(parašas)

Lekt. dr.

D. Jovarauskienė

2015-06-02

Recenzentas

(parašas)

2015-06-02

Atliko

(parašas)

SMG 9/2 gr. stud.

Arūnas Marcinkus

2015-06-02

KAUNAS 2015

PATVIRTINIMAS APIE BAKALAURO BAIGIAMOJO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad parengtas **bakalauro darbas**

Kultūros paveldo apsaugos problemos: Kauno miesto atvejis

- atliktas savarankiškai ir jo dalys arba visas darbas nėra nukopijuotas nuo kitų autorių darbų;
- nebuvo pateiktas atsiskaitymui šiame ar kitame KTU fakultete arba kitoje aukštojoje mokykloje;
- pateiktos nuorodos į visus kitų autorių darbus, kurių medžiaga pasinaudota.

Arūnas Marcinkus

Vardas, pavardė

Parašas

2015 06 02

Data

Marcinkus, A. *Kultūros paveldo apsaugos problemos: Kauno miesto atvejis*. Viešojo administravimo bakalauro darbas. Studijų programa 612N70001. Vadovė lekt. dr. D. Jovarauskienė. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, 2015, 50 p.

SANTRAUKA

Bakalauro baigiamajame darbe nagrinėjamos kultūros paveldo apsaugos problemos Kauno miesto pavyzdžiu. Ši tema aktuali norint užtikrinti kuo didesnę efektyvumą, siekiant išsaugoti kultūros paveldo objektus ateities kartoms. Šio darbo problema yra: aiškios kultūros paveldo apsaugos vizijos bei strategijos nebuvimas, painus paveldosaugos teisinis reglamentavimas ir sudėtinga kultūros paveldo apsaugos sistema, kuri apsunkina pagrindinio tikslo įgyvendinimą ir daro neigiamą poveikį kultūros paveldo objektų išsaugojimui. Darbo objektu įvardintos kultūros paveldo apsaugos problemos. Darbo tikslas yra iširti pagrindines kultūros paveldo apsaugos problemas Kauno miesto pavyzdžiu. Darbo uždaviniai: išnagrinėti kultūros paveldo sampratą ir klasifikaciją; išanalizuoti svarbiausias kultūros paveldo reglamentavimo bei apsaugos problemų teorinį aspektą; išanalizuoti Lietuvos kultūros paveldą administruojančias institucijas bei teisinį reglamentavimą; atlikus empirinį tyrimą, nustatyti kultūros paveldo apsaugos problemas Kauno mieste bei pateikti pasiūlymus jų sprendimui. Rengiant baigiamąjį bakalauro darbą naudoti šie metodai: mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, interneto šaltinių analizė bei apklausa, naudojant interviu. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą, įvertinta įvairių mokslininkų nuomonė, susijusi su nagrinėjama problema, atskleista kultūros paveldo samprata, pateikta jo klasifikacija, nustatytos kultūros paveldo reglamentavimo bei apsaugos problemos. Apklausos metodas, naudojant interviu, taikytas norint išsiaiškinti pagrindines kultūros paveldo apsaugos problemas Kauno miesto pavyzdžiu. Darbą sudaro trys dalys bei išvados. Pirmojoje darbo dalyje pateikiama mokslinės literatūros, kurioje nagrinėjami kultūros paveldo apsaugos teoriniai aspektai. Antroje darbo dalyje pateikiama Lietuvos kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų, institucijų bei šios srities problemų apžvalga. Trečiąją darbo dalį sudaro Kultūros paveldo departamento Kauno miesto teritorinio padalinio veiklos analizė, tyrimo metodika, tyrimo rezultatų interpretacija bei apibendrinimas.

Marcinkus, A. *Problems of Culture Heritage Protection: Case of Kaunas City*. Bachelor's Thesis in Public Administration. Study programme 612N70001. Supervisor assoc. lect. dr. D. Jovarauskiene. Kaunas: Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology, 2015, 50 p.

SUMMARY

With this bachelor thesis, problems related to cultural heritage protection have been analyzed by reviewing the current procedure implementation in Kaunas city. The paper is aimed to examine and determine maximum efficiency for preserving cultural heritage for future generations. Thesis examines the established issues of the sector: lack of a clear and unified heritage protection strategy and aim, complex legal framework as well as the system itself, which eventually consequences in negative cultural heritage implications. Object of the paper are above mentioned system and legal framework complexities. The objectives of the paper are as follows: to examine the concept of cultural heritage and classification; to concentrate on the cultural heritage regulations and conservation issues in theoretical terms; analyze Lithuania's cultural heritage administrative authorities and the legal framework; empirical study of cultural of heritage protection issues in Kaunas, and provide possible solutions to counter the issues.

Preparation of the thesis included these methods: analysis of scientific works, analysis of legal provisions, online sources and survey analysis, interviews. By using scientific papers analysis method the paper evaluates a range of scientific opinions in relation to present issues in the system, reveals a concept of cultural heritage, their classification, outline current cultural heritage protection and regulatory problems. Furthermore, with the survey method, paper reveals practical problems of cultural heritage protection model city of Kaunas. The work consists of three parts and a conclusion. In the first part of scientific works are being reviewed, that deals with protection of cultural heritage from theoretical aspects. The second part overlooks and analyses the Lithuanian cultural heritage protection legislation, institution work and problems in the area. The third part consists of the Cultural Heritage Department of the city of Kaunas territorial unit performance analysis, research methodology, analysis and interpretation of the results summary.

TURINYS

LENTELĖS	8
PAVEIKSLAI	8
PRIEDAI	8
ĮVADAS.....	9
1. PASAULIO KULTŪROS PAVELDAS: TEORINIS ASPEKTAS	11
1.1. Kultūros paveldo samprata	11
1.2. Pasaulio kultūros paveldą administruojančios institucijos ir svarbiausi teisės aktai.....	14
2. KULTŪROS PAVELDO ADMINISTRAVIMAS LIETUVOJE	21
2.1. Kultūros paveldo klasifikacija Lietuvoje.....	21
2.2. Teisinis kultūros paveldo reglamentavimas Lietuvoje	25
2.3. Kultūros paveldo institucijos Lietuvoje.....	27
2.4. Lietuvos kultūros paveldo reglamentavimo problemos.....	30
3. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS PROBLEMŲ TYRIMAS KAUNO MIESTO PAVYZDŽIU	34
3.1. Kultūros paveldo departamento Kauno miesto teritorinio padalinio veiklos analizė.....	34
3.2. Tyrimo metodika	37
3.3. Tyrimo rezultatų analizė	39
3.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	45
IŠVADOS	46
PASIŪLYMAI	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	48
PRIEDAI	51

L E N T E L Ė S

1 lentelė. Pagrindiniai tarptautiniai paveldo apsaugą reglamentuojantys dokumentai.....	14
2 lentelė. Kauno miesto KPD teritorinio padalinio darbuotojai.....	33
3 lentelė. Kauno apskrityje saugomų kultūros vertybių skaičius.....	35
4 lentelė. Interviu klausimai pagal tyrimo uždavinius.....	37
5 lentelė. Respondentų darbo stažas.....	37

P A V E I K S L A I

1 pav. Kultūros paveldo objekto sampratos kaita XX – XXI a.....	12
2 pav. Paveldo samprata ir struktūra, remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais.....	20
3 pav. Kultūros paveldo objektų klasifikavimas.....	21
4 pav. Paveldotvarka pagal 2005 m. priimtą Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą.....	25
5 pav. Nekilnojamojo kultūros paveldo administravimo schema.....	26
6 pav. Kultūros paveldo apsaugos valdymo institucijų sistemos struktūra.....	26

P R I E D A I

1 PRIEDAS.....	49
2 PRIEDAS.....	50
3 PRIEDAS.....	52
4 PRIEDAS.....	53

ĮVADAS

Darbo aktualumas. Pasauliui tampant vis globalesniu, kultūros paveldo reikšmė nuolat stiprėja. Jis aktualus ne tik formuojant vietinių gyventojų tapatybę, bet ir pritraukiant žmones iš svetur. Kultūros paveldas gali būti vertinamas ir iš edukacinės bei ekonominės pusės. Paveldo objektai ne tik įprasmina vienos ar kitos vietos savitumą, įvairovę, bet ir atspindi jos kultūrinę, religinę, socialinę raidą bei vertę. Ekonominę šio reiškinių pusę apsprendžia objektų patrauklumas turistams, savo ruožtu prisidedantiems prie krašto ekonominės gerovės. Todėl, galima teigti, kad kultūros objektų apsauga gali būti analizuojama ir iš ekonominės bei socialinės politikos pozicijų.

Kultūros paveldo apsaugos pradžia galima laikyti 1972 metus, kuomet buvo priimta „Pasaulio kultūros ir gamtos globos konvencija“, kurios svarbiausi tikslai identifikuoti ir apsaugoti ypatingas kultūrinės ar gamtines paveldo vietas, turinčias išskirtinę vertę ir įtrauktas į Pasaulio paveldo sąrašą.

Šiandien priimtina kultūros paveldo samprata keitėsi ilgus metus, kol buvo prieita nuomonės, jog ji turi apimti architektūros ir urbanistikos objektus, gamtos vietas bei meninę, istorinę ir archeologinę vertę turinčius paminklus.

Problema: Nepriklausomai nuo to, kur yra kultūros paveldo objektai, jų naikinimas ar atsainus visuomenės ar visos valstybės požiūris į jų apsaugą, menkina viso pasaulio kultūrinį paveldą. Visose pasaulio šalyse dedamos pastangos, kad ateinančios kartos galėtų džiaugtis ir didžiuotis išsaugotu kultūros paveldu.

Tačiau, nepaisant gausios teisinės bazės, reglamentuojančios kultūros paveldo objektų apsaugą bei institucijų, atsakingų už šią veiklą, pastangų, problemų šioje srityje yra pakankamai daug tiek tarptautiniame, tiek nacionaliniame lygmenyje.

Kaip teigiama Lietuvos valstybinio audito ataskaitoje „Kultūros paveldo išsaugojimas“ (2010, p. 5) „kultūros paveldo išsaugojimas – būtina tautos tapatybės išlikimo sąlyga. Tinkamai saugomas ir prižiūrimas kultūros paveldas padeda formuoti Lietuvos įvaizdį, prisideda prie krašto gerovės kūrimo ir turizmo plėtojimo. Pagrindiniame šalies įstatyme – Konstitucijoje – yra įtvirtintas valstybės įsipareigojimas „remti kultūrą ir mokslą, rūpintis Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga“. Visuomenėje vis dažniau kyla diskusijų dėl netinkamai saugomo ar niokojamo šalies kultūrinio paveldo, pinigų paskirstymo finansuojant kultūros paveldo vertybes.“

Nepaisant to, kad Lietuvoje kiekvienai metais didinami asignavimai kultūros paveldo saugojimui bei nuolat tobulinama teisinė bazė, tačiau teigiamo poveikio kultūros paveldo saugojimo srityje minėti veiksmai nedaro. Kaip teigiama Valstybinio audito ataskaitoje „Kultūros paveldo

išsaugojimas“ (2010), „Lietuvoje lig šiol nėra sukurta vieninga kultūros paveldo išsaugojimo strategija.“

Aiškios kultūros paveldo apsaugos vizijos bei strategijos nebuvimas, painus paveldosaugos teisinis reglamentavimas ir sudėtinga kultūros paveldo apsaugos sistema, daro neigiamą poveikį kultūros paveldo objektų išsaugojimui, kas ir yra svarbiausias paveldosaugos tikslas. Tad, šio darbo ribose ir nagrinėjama su kokiomis problemomis susiduria Kauno miesto paveldosaugininkai.

Darbo objektas: kultūros paveldo apsaugos problemos.

Darbo tikslas: ištirti pagrindines kultūros paveldo apsaugos problemas Kauno miesto pavyzdžiu.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti kultūros paveldo sampratą ir klasifikaciją. Išskirti svarbiausias kultūros paveldo reglamentavimo bei apsaugos problemas teoriniu aspektu;
2. Išanalizuoti Lietuvos kultūros paveldą administruojančias institucijas bei teisinį reglamentavimą;
3. Atlikus empirinį tyrimą, nustatyti kultūros paveldo apsaugos problemas Kauno mieste bei pateikti pasiūlymus jų sprendimui.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros bei mokslinių tyrimų analizės metodas taikomas siekiant teoriškai įvertinti įvairių mokslininkų nuomonę, susijusią su nagrinėjama problema. Šio metodo dėka atskleista kultūros paveldo samprata, pateikta jo klasifikacija, nustatytos kultūros paveldo reglamentavimo bei apsaugos problemos.
2. Teisės aktų analizės metodas naudotas siekiant atskleisti pagrindinius pasaulyje ir Lietuvoje kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančius teisės aktus, programas bei gaires.
3. Apklausos metodas, naudojant interviu, taikomas norint išsiaiškinti pagrindines kultūros paveldo apsaugos problemas Kauno miesto pavyzdžiu. Tyrime dalyvavo šios srities ekspertai, turintys pakankamai kompetencijos šioje srityje.

1. PASAULIO KULTŪROS PAVELDAS: TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Kultūros paveldo samprata

Kaip rodo mokslinės literatūros analizė ir kaip jau buvo minėta darbo įvade, kultūros paveldo sampratos formavimasis yra ilgas procesas. M. Bagočius ir kt. (2011, p. 359 – 360) teigia, kad ši sąvoka formavosi „šimtmečius, kadangi ilgą laiką kultūros paveldu laikyti pavieniai architektūros, dailės, archeologijos ar istorijos paminklai.“

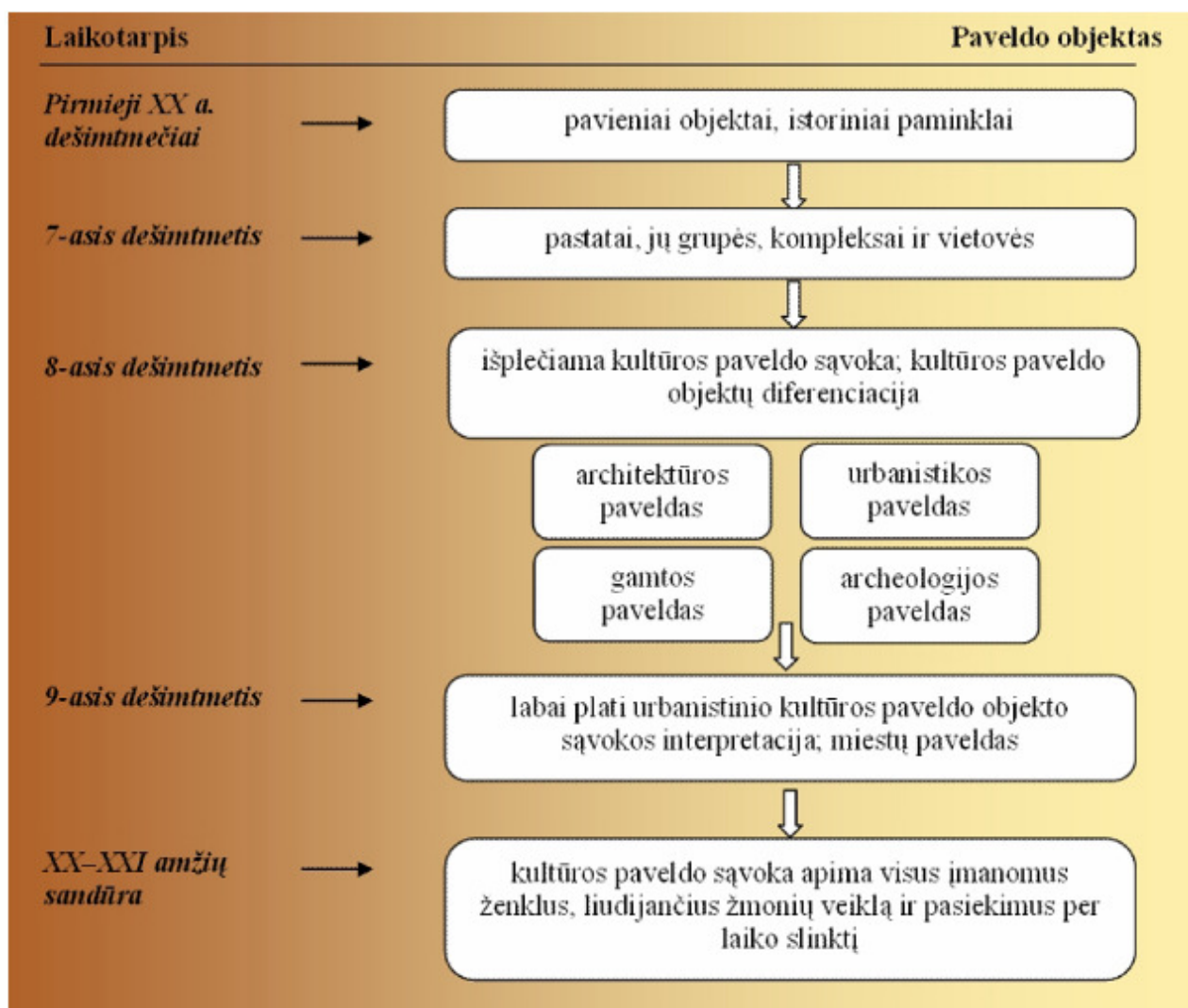
Remiantis L. Budryte (2006) galima teigti, kad „šiandieninę kultūros paveldo sampratą subrandino procesas, susijęs su šiuolaikinės visuomenės raida, vertėmis ir poreikiais. Jei praeityje dėmesys dažniausiai buvo telkiamas į pavienius meno kūrinius ar didžiuosius paminklus, tai šiandien kultūros paveldo samprata išsiplėtė: ji apima ir įvairiausių iš praeities išlikusių materialius artefaktus, ir nematerialųjį (dvasinį/gyvąjį) paveldą.“

D. Dijokienė (2011), išnagrinėjusi, kultūros sąvokos ir objektų pokyčius praeito ir šio amžiaus tarptautinių organizacijų dokumentuose, teigia, jog išryškėjo tokia tendencija – „nuo pavienio objekto apsaugos einama link visumos. *Paskutinio XX a. dešimtmečio ir šiuolaikinė paveldosaugos kryptis* skatina suvokti kultūros paveldą kuo plačiau, apimant visus įmanomus ženklus, kurie liudija žmonių veiklą ir laimėjimus per laiko slinktį. Į kultūros paveldo objekto sąvoką įtraukiamas ir neapčiuopiamas, nematerialusis kultūros paveldas – tai vietos turinys, kurį sudaro gyventojų identifikacija su vietoje, įvairios tradicijos, liaudies amatai, socialinė bei dvasinė vietovės terpė.“ Kultūros paveldo objekto apibendrintą sampratos turinio kaitą XX–XXI a. tarptautiniuose dokumentuose rodo schema, pateikta 1 paveiksle.

Remiantis R. Čepaitiene (2005, p. 77), galima teigti, kad Europos ir Amerikos gyventojai tik 19 amžiaus pradžioje pradėjo suvokti jog kiekvienas istorijos laikotarpis ar tauta pasižymi tik jai būdingomis išskirtinėmis fizinės praeities liekanomis.

M. Bagočius ir kt. (2011, p. 359 – 360) pabrėžia, kad kultūros paveldo reglamentavimo pradžia galima laikyti 20 amžiaus antrąją pusę. „Teoretikai teigia, kad, atsižvelgiant į kontekstą, „kultūros paveldo“ sąvoką galima vartoti: kaip bet kokių fizinių liekanų, pasiekusių mus iš praeities (pvz., muziejų kolekcijų, archeologinių vietovių, architektūros objektų) sinonimą; įvardijant liekanas, matomas iš dabarties pozicijų; taikant ne tik visiems objektams ar artefaktams, kuriuos galima susieti su praeitimi, bet ir išplečiamą iki visos kultūrinio ar meninio produktyvumo srities pagal nacionalinį paveldą; kaip iš dalies ar visiškai apimančią gamtinės aplinkos elementus, vartojant „paveldo kraštovaizdžio“ terminą; įvardijant komercinės veiklos sritį „paveldo industriją“,

besiremiančią paveldo elementų turinčių produktų ir paslaugų visuma; pagrindžiant ir puoselėjant politinį ekstremizmą ir rasinį ar etninį išskirtinumą.“ (M. Bagočius ir kt., 2011, p. 359 – 360).

1 pav. Kultūros paveldo objekto sampratos kaita XX – XXI a.

Šaltinis: D. Dijokienė, 2011.

Šioje vietoje tikslinga apžvelgti, kaip skirtinguose literatūros šaltiniuose įvardinama pasaulio kultūros paveldo objektų svarba.

„Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairėse“ (2006) pabrėžiama, kad „paveldo vertybės išskirtinė visuotinė vertė - tai tokia išskirtinė kultūros ir (ar) gamtos reikšmė, kurios neapriboja valstybių sienos. Ji yra svarbi visos žmonijos dabarties ir ateities kartoms. Todėl nuolatinė tokio paveldo apsauga yra didelis visos tarptautinės bendruomenės rūpestis.“

„Nara dokumente dėl autentiškumo“ (ututi.com/content/get_content/45637) teigiama, kad „pasaulio kultūrų ir paveldo įvairovė mūsų pasaulyje yra nepakeičiamas visos žmonijos dvasinio ir intelektualinio turto šaltinis. Kultūros ir paveldo įvairovės apsauga ir stiprinimas mūsų pasaulyje turėtų būti aktyviai skatinamas kaip esminis žmogaus raidos aspektas.“

Europos komisijos komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Integruotas požiūris į Europos kultūros paveldą“ (2014), pabrėžiama, jog tiek materialus, tiek nematerialus Europos kultūros paveldas yra bendras visų mūsų turtas, paliktas ankstesnių kartų. Komunikate kalbant apie kultūros paveldo svarbą, teigiama, jog jis yra nepakeičiamas žinių šaltinis, praturtinantis milijonų žmonių gyvenimą, įkvepiantis mąstytojus bei menininkus, o taip pat skatinantis tolimesnę kultūros ir jos pramonės vystymąsi. Taip pat pabrėžiama rūpinimosi paveldu svarba, išskiriant nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų atsakomybę.

Taigi, pasaulio kultūros paveldo bei jo apsaugos svarba yra neabejotina. Galima teigti, kad kultūros paveldas ne tik užtikrina skirtingų valstybių piliečių raidą, bet ir įtakoja kultūros vystymąsi bei suteikia tam tikros pridėtinės vertės valstybei, kurios teritorijoje yra pasaulio kultūros paveldo objektai.

L. Budrytė (2006) teigia, kad „kultūros paveldą sudaro skirtingų rūšių ir tipų objektai, kurie yra susiję su įvairiausiomis apsupties formomis. Paveldas – tai ne tik reikšmingi paminklai, istorinės teritorijos ir parkai, bet ir žmogaus sukurta aplinka. Kultūros paveldas bendrąja prasme apibūdinamas kaip „karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, kurios yra svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu“. Iš tiesų, kultūros paveldo apibrėžimų yra be galo daug, ir jie skiriasi dėl to, kad skirtingai suvokiama ir pati kultūros sąvoka.“

V. Paltanavičiūtė (2009), remdamasi Silverman ir Fairchild (2007) teigia, kad pasaulio „paveldas gali būti klasifikuojamas kaip materialus nekilnojamasis turtas (pastatai, upės, gamtos vietos); materialus kilnojamasis turtas (objektai muziejuose, dokumentai archyvuose); nematerialus turtas kaip vertybės, papročiai, ceremonijos, gyvenimo būdas ir patirtis, švenčiant festivalius, menų ir kultūros švenčių. Paveldas gali būti klasifikuojamas kaip vienas iš atrakcijų tipų, pvz.: gamtos paveldas, kuris visada asocijuojasi su saugomomis vietomis (pvz.: nacionaliniai parkai); gyvenimo kultūros paveldas; statybos paveldas (istoriniai miestai, katedros, pilys); pramonės paveldas - elementas kaip regiono augimas ir plėtimasis; „tamsusis“ paveldas - vietos su mirties ir skausmo ženklais bei noru pamiršti praeitį (Silverman, Fairchild, 2007).“

Siekdama, kad kultūros paveldo samprata būtų aiški ir konkreti, L. Budrytė (2006) siūlo apsistoti ties keliomis apibrėžtimis:

„Materialinės kultūros paveldas – tai iš praeities likę materialūs objektai ir su jais susijusios vietos; jie turi istorinę, archeologinę, etnologinę, mitologinę, memorialinę, religinę, architektūrinę, urbanistinę, meninę ir mokslinę vertę.“ (L. Budrytė, 2006).

„Nematerialus kultūros paveldas – tai ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir

kultūros erdvės; visa tai bendruomenės, grupės ir pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. Tai ir žodinės kūrybos tradicijos, scenos menas, papročiai, apeigos ir šventiniai renginiai, su gamta ir visata susijusi veikla, tradiciniai amatai. Visa tai – nematerialaus arba gyvojo kultūrinio paveldo išraiškos.“ (L. Budrytė, 2006).

Apibendrinant galima teigti, kad kultūros paveldo samprata laikui bėgant keitėsi ir nuo pavienių objektų bei istorinių paminklų perėjo prie reikšmingų kultūros vertybių, atspindinčių svarbiausius etninius, estetinius, istorinius bei mokslinius žmonių veiklos ženklus, apsaugos. Kultūros paveldas apima ne tik materialius objektus, bet ir nematerialių paveldą, kaip itin svarbią gyvojo kultūrinio paveldo išraišką.

1.2. Pasaulio kultūros paveldą administruojančios institucijos ir svarbiausi teisės aktai

Pasaulio kultūros paveldo apsaugos efektyvumas priklauso nuo kokybiškos jį administruojančių institucijų veiklos bei tinkamos teisinės bazės. Tad šiame darbo skyriuje didžiausias dėmesys ir skiriamas šių aspektų analizei, o taip pat pasaulio kultūros apsaugos problemoms.

Anot L. Budrytės (2006) neįmanoma atsakyti į klausimą, kiek ir kokio paveldo yra sukaupta pasaulyje, tačiau pastarojo buvimas yra svarbiausia sąlyga paveldo industrijos vystymuisi. Vienas iš tarptautinių dokumentų, kurio dėka galima sužinoti, kokie pasaulio paveldo objektai yra saugomi tarptautiniu mastu, yra pasaulio paveldo sąrašas. Nepaisant to, kad šis dokumentas yra vertinamas nevienareikšmiškai, jis padeda suformuoti, kaip teigia L. Budrytė (2006) „tam tikrą vertėmis pagrįstą kultūros paveldo hierarchiją.“

M. Bagočius (2011, p. 360 – 361) pabrėžia, kad „pagrindinės tarptautinės organizacijos, besirūpinančios pasaulio paveldo išsaugojimu, yra šios: UNESCO, Tarptautinė paminklų ir vietovių apsaugos taryba (angl. *International Council on Monuments and Sites – ICOMOS*), Europos Taryba (angl. *Council of Europe*), Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (angl. *International Union for Conservation of Nature - IUCN*), Jungtinių Tautų Europos ekonominė komisija (angl. *United Nations Economic Commission for Europe – UNECE*). Šių organizacijų priimtais dokumentais remiamasi rengiant ir įgyvendinant nacionalinius paveldo apsaugos dokumentus.“ Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai, reglamentuojantys pasaulio paveldo apsaugą, pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Pagrindiniai tarptautiniai paveldo apsaugą reglamentuojantys dokumentai

Organizacija	Dokumentas	Ratifikuota Lietuvoje
UNESCO	1954 m. UNESCO kultūros vertybių apsaugos esant ginkluotam konfliktui konvencija ir jos protokolai (vad. Hagos konvencija).	1998 m.
	1954 m. UNESCO kultūros vertybių apsaugos esant ginkluotam konfliktui konvencija ir jos antrasis protokolai.	2001 m.
	1970 m. UNESCO nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo konvencija.	1998 m.
	1972 m. UNESCO pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija.	Įsigaliojo 1992 m.
	2001 m. UNESCO povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija.	2006 m.
	2003 m. UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija.	2004 m.
	2005 m. Vienos memorandumas.	
Europos Taryba	1954 m. Europos kultūros konvencija.	2001 m.
	1979 m. Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos konvencija (vad. Berno konvencija).	1996 m.
	1985 m. Nusikaltimų kultūros vertybėms Europos konvencija.	
	1985 m. Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija.	1999 m.
	1992 m. Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija.	1999 m.
	1996 m. Helsinkio deklaracija dėl kultūros paveldo išsaugojimo Europoje politinės svarbos.	
	2000 m. Europos kraštovaizdžio konvencija.	2002 m.
	2001 m. Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos.	2003 m.
	2005 m. Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija (vad. Faro konvencija).	
ICOMOS	1964 m. Tarptautinė paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (vad. Venecijos chartija).	
	1981 m. Istorinių želdynų chartija (vad. Florencijos chartija).	
	1987 m. Istorinių miestų ir urbanistinių vietovių saugojimo chartija (vad. Vašingtono chartija).	
UNIDROIT	UNIDROIT konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų.	1997 m.
UNECE	Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančiam sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais (vad. Orhuso konvencija).	2001 m.

Šaltinis: M. Bagočius ir kt., 2011, p. 361.

Iš jų svarbiausiais laikytini:

1) 1972 m. priimta UNESCO pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija, kuria buvo ne tik praplėsta pasaulio paveldo samprata, apibrėžiant „kultūros paveldą“ ir „gamtos paveldą“, bet ir konkretizuoti paveldo apsaugos principai ir numatytos steigti pasaulio paveldą kuruosiančios institucijos;

2) 1998 m. UNECE priimta *Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais*. Suprantama, kad Lietuvai – Europos valstybei – labai svarbios ir Europos Tarybos konvencijos (M. Bagočius ir kt., 2011, p. 362).

Pagrindinė organizacija, atsakinga už pasaulio kultūros paveldo administravimą yra UNESCO - Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*). Šios organizacijos įkūrimo data yra 1945 m. lapkričio 16 diena. UNESCO yra Jungtinių Tautų (*United Nations*) specializuota agentūra, siekianti prisidėti prie pasaulio taikos ir saugumo stiprinimo vystant bendradarbiavimą tarp tautų švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijos srityse.

Pagrindinės penkios UNESCO funkcijos:

- švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijų studijos;
- tyrimai ir mokymai, skirti žmonijos žinių tobulinimui ir sklaidai;
- paveldo išsaugojimas ateities kartoms;
- tarptautinių įgyvendinimo būdų, rekomendacijų bei ekspertinių žinių parengimas;
- specializuotos informacijos mainai (<http://www.unesco.lt/apie/unesco>)

Suprasdamos paveldo reikšmę ir svarbą pasaulio vystymuisi, UNESCO valstybės narės 1972 m. priėmė Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvenciją (*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*). Pasaulio paveldo konvencija ir Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairės yra pamatiniai dokumentai, kurių nuostatos apibrėžia pasaulinės reikšmės kultūros ir gamtos paveldo sampratą ir tai, kaip ir kodėl jį reikia saugoti bei perduoti ateities kartoms. (*Integruota architektūros paveldo apsauga: teisinis reglamentavimas, kompetencijos ir sprendimai*, 2011, p. 14 – 15).

Remiantis L. Budryte (2006) pasaulio paveldo skirstymas į „pasaulio“ ir „ne pasaulio“, prasidėjo būtent 1972 metais, priėmus Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvenciją, kuri tapo Pasaulio paveldo sąrašo pagrindu. Konvencija reglamentuoja kriterijus, pagal kuriuos pasaulio kultūros paveldas skirstomas į tris kategorijas: paminklus, statinių grupes bei vietas. Sąrašą sudaro UNESCO priklausančių valstybių teritorijose esančios išskirtinės vertybės, reikalaujančios ypatingos apsaugos tarptautiniu mastu. (<http://www.unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas>).

Už sprendimų, susijusių su Pasaulio paveldo konvencija, įgyvendinimą yra atsakingas Pasaulio paveldo komitetas. Politinius Pasaulio paveldo komiteto sprendimus įgyvendina Pasaulio paveldo centras (*World Heritage Center*). Vienas pagrindinių klausimų, kuriuos sprendžia Pasaulio paveldo komitetas, yra valstybių narių pateikiamų kultūros ir gamtos paveldo vietovių įrašymas į Pasaulio paveldo sąrašą. Kultūros ir gamtos paveldo vietovės, kurioms gresia ar tiesiogiai daroma

žala, įrašomos į Pavojuje esančio pasaulio paveldo sąrašą (World Heritage in Danger). Pasaulio paveldo komiteto patariamąsios organizacijos yra: Tarptautinė paminklų ir paveldo vietovių taryba (International Council on Monuments and Sites (ICOMOS)), Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga (International Union for Conservation of Nature (IUCN)) ir Tarptautinis kultūros vertybių konservavimo ir restauravimo studijų centras (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) (<http://www.unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas>).

Išskirtinę visuotinę vertę (Outstanding Universal Value) turintys kultūros ir gamtos paveldo objektai ir vietovės yra įrašomi į Pasaulio paveldo sąrašą (World Heritage List), kuriame šiuo metu yra 1007 vertybės, esančios 161 valstybių narių teritorijose (779 kultūros paveldo, 197 gamtos paveldo ir 31 mišraus pobūdžio (gamtos ir kultūros paveldo)) (2014-06-25 duomenimis).

L. Budrytė (2006) teigia, kad per daugelį metų Pasaulio paveldo komitetas suformavo Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gaires. Jose apibrėžiama, kaip objektai nominuojami Pasaulio paveldo sąrašui bei nurodomi atrankos kriterijai. Kriterijai yra esminis pasaulio paveldo globos aspektas, į kurį reikia atsižvelgti visose švietimo apie pasaulio paveldą pakopose.

Pasaulio paveldo komiteto (toliau – Komiteto) sprendimu paveldo objektas ar vietovė turi išskirtinę visuotinę vertę, jeigu ji atitinka vieną ar daugiau šių kriterijų:

- (i) reprezentuoja genialų žmogaus sukurtą šedevrą;
- (ii) liudija tam tikros epochos ar apibrėžtos kultūrinės erdvės įtakos kaitą architektūros ar technologijų, vaizduojamojo meno, miestų planavimo ar kraštovaizdžio raidos srityse;
- (iii) liudija unikalią arba bent jau išskirtinę kultūrinę gyvosios ar išnykusios civilizacijos tradiciją;
- (iv) yra išskirtinis žmonijos istorijos laikotarpio pastatų, architektūrinio ar technologinio ansamblio arba kraštovaizdžio tipo pavyzdys;
- (v) yra išskirtinis tradicinio žmonių įsikūrimo, žemės naudojimo arba jūros naudojimo pavyzdys tam tikroje teritorijoje ir atspindi tam tikrą kultūrą (ar kultūras) ar žmogaus ir aplinkos sąveiką, kurie ypač tampa pažeidžiami dėl negrįžtamų pokyčių;
- (vi) yra tiesiogiai ar akivaizdžiai susijusi su tikrais ir išskirtinę visuotinę vertę turinčiais įvykiais ar tradicijomis, idėjomis arba tikėjimais, meno ar literatūros darbais;
- (vii) reprezentuoja nepaprastus gamtos reiškinius ar ypatingą išskirtinį gamtos grožį ir estetinę reikšmę;
- (viii) yra ryškus, svarbiausias žemės istorijos laikotarpis, įskaitant gyvybės raidos laikotarpius, atspindintis ir šiuo metu vykstančius geologinius žemės formavimosi procesus arba ryškias geomorfines ar fiziografines savybes reprezentuojantis pavyzdys;
- (ix) yra išskirtinis žemės, gėlo vandens, pajūrio ir jūros ekosistemų bei augalų ir gyvūnų bendruomenių ekologinių, biologinių, evoliucijos procesų pavyzdys;

(x) aprėpia reikšmingiausius ir svarbiausius gamtos arealus, kuriuose svarbu išsaugoti biologinę įvairovę, taip pat išskirtinės visuotinės reikšmės arealus, kuriems moksliniu arba išsaugojimo požiūriu gresia išnykimo pavojus (<http://www.unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas/pasaulio-paveldo-sarasas>).

Dėl globalizacijos poveikio, vienodinimo politikos bei nepakankamo nematerialaus kultūros paveldo svarbos įvertinimo nemažai jo formų yra nykstančios. Siekdama sustabdyti šį procesą, 2003 m. spalio mėn. UNESCO priėmė Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją (<http://www.unesco.lt/kultura/nematerialus-kulturos-paveldas/nematerialaus-kulturos-paveldo-apsaugos-konvencija>).

Nepaisant to, kad yra suformuota išsami teisinė pasaulio kultūros paveldą reglamentuojanti bazė bei platus pasaulio kultūros paveldą administruojančių institucijų tinklas, problemų šioje srityje neišvengiama. J. Jokilehto (2014), atlikęs išsamią tarptautinių doktrinų analizę, pateikia svarbiausias jų:

1. Kalbėdamas apie Venecijos chartiją ir įvardindamas ją svarbiausiu tarptautinio masto paveldosaugos dokumentu, J. Jokilehto pabrėžia, kad joje teigiama, jog „būtina, kad principai, kuriais vadovaujamosi siekiant išsaugoti ir restauruoti senovinius pastatus, turi būti vienodai suprantami tarptautiniu mastu, kiekviena šalis turi būti atsakinga už plano taikymą savo šalyje, laikantis savos kultūros ir tradicijų“, tačiau, kaip rodo praktika „visi dažniausiai remiasi Venecijos chartijos principais, bet niekas niekada nebando suprasti, ką jie iš tikro reiškia“. Vienas iš pagrindinių Venecijos chartijos principų teigia, kad norint išsaugoti paminklą yra būtina jį nuolat prižiūrėti, tačiau J. Jokilehto teigimu, tokie ir panašūs principai dažnai yra klaidingai interpretuojami.

2. Kita problema yra tai, jog skiriasi objektų – kandidatų į Pasaulio paveldo sąrašą vertintojų suvokimas bei kriterijai, todėl kai kurie objektai nepapuola į minėtą sąrašą dėl gana subjektyvių priežasčių (J. Jokilehto pateikia pavyzdį, kuriame teigiama, kad graikai lygina kiekvieną kandidatą į pasaulio paveldo sąrašą su Atėnų akropolisu).

3. Nesutarimai autentiškumo traktavimo srityje. J. Jokilehto kaip pavyzdį pateikia citatą iš Leon Preussyer bukletu, „kuriame buvo vykdomas ICOMOS įvertinimas: *autentiškumo kriterijaus apribojimas, preciziškoje Europos karalystėje yra sunkiau valdomas nei kitose pasaulio srityse. Japonijoje, seniausios šventyklos yra periodiškai atkuriamos identiškoms kaip prieš tai buvusioms, jų autentiškumas sujungiamas su funkcionalumu. Be abejo, kai kurios šventyklos perdažomos. Šveicarijoje yra unikalūs atvejais – kur vienas pastatas yra periodiškai rekonstruojamas kas dvidešimt metų. Tačiau tai nėra restauracija – tai religinis ritualas. Taigi, mes dažnai kritikuojame kitus, nes jų nepažįstame. Šiaip ar taip, rezultatas buvo 1994 metų Naros konferencija skirta*

autentiškumui.“ J. Jokilehto pabrėžia, kad labai didelis iššūkis įvertinti, kurios rekonstrukcijos yra priimtinos, o kada atkuriant pastatą yra prarandamas jo autentiškumas ir vertės.

4. Šiuolaikinės architektūros plėtra. Šiuolaikiniai statiniai neretai užgožia kultūros paveldo objektus, tai keldami grėsmę jų išlikimui Pasaulio paveldo sąrašė (kaip pavyzdį galima pateikti Liverpulio miesto krantinės pertvarką).

A. Umbrasas (2013) taip pat pateikia faktų, kurie įrodo, kad yra problemų autentiškumo traktavimo srityje. Anot A. Umbraso „Venecijos chartijos (Tarptautinė paminklų ir kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija) [...] nuostatos sukuria konfrontuojančią moralinę atsakomybę paveldui – išsaugoti (*preserve*) ar pakeisti (*transform*), nes visokia transformacija (rekonstrukcija ar renovacija) naikina paveldo autentiškumą. Kiekvienas objektas turi savo istoriją, tarsi „gyvas organizmas“ su harmoningomis formomis, medžiagomis, idėjomis, laikmečiu, todėl yra neįsivaizduojamas viduramžių, klasicizmo ar baroko kūrinių modernizavimas, nesunaikinant paties kūrinio [...]“

Pasaulio kultūros paveldo teisinio reglamentavimo problemos pateikiamos Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime dėl Lietuvos Respublikos UNESCO pasaulinio paveldo sąrašė esančių objektų apsaugos Lietuvoje įstatymo koncepcijos patvirtinimo (2007). Šiame teisės akte pabrėžiama, jog pagrindinės problemos susijusios su užsienio valstybių pasaulio paveldo objektų teisiniu reguliavimu iškyla dėl nepakankamo skirtingų institucijų funkcijų suderinimo, nepakankamo kultūros ir gamtos paveldosaugos integralumo, nesubalansuotų paveldosaugos bei verslo plėtros kryptių, ilgalaikio strateginio pasaulio paveldo objektų naudojimo bei apsaugos planavimo nebuvimo, nepakankamo visuomenės informavimo ir įtraukimo sprendžiant pasaulio paveldo objektų globos klausimus.

N. Piekienė (2014) pabrėždama pasaulio kultūros paveldo objektų apsaugos svarbą, cituoja Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos preambulę, kurioje teigiama, kad: „... bet kurios kultūros ar gamtos paveldo vertybės nykimas arba visiškas išnykimas neatitaisomai nuskurdina visų pasaulio tautų paveldą.“ Keldama klausimą, kaip užtikrinti efektyvią pasaulio kultūros paveldo objektų apsaugą, N. Piekienė (2014) daro prielaidą, jog būtina naudoti visas įmanomas priemones, kad būtų užtikrintas efektyvus paveldo apsauga užsiimančių institucijų, organizacijų bei fizinių asmenų bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis. Taip pat būtina sukaupti, ištirti ir kuo plačiau paskleisti žinias apie kultūros paveldo objektų apsaugos principus, naudojamas strategijas bei technologines galimybes.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad svarbiausia organizacija, atsakinga už pasaulio kultūros paveldo apsaugą yra UNESCO, kurios kompetencijoje yra teisės aktų, susijusių su šia sritimi, leidyba, objektų, atitinkančių konvencijoje nustatytus kriterijus, nustatymas bei įtraukimas į Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo sąrašą ir šių objektų apsaugos įgyvendinimas. Kalbant apie

problemas, kylančias kultūros paveldo teisinio reglamentavimo srityje, paminėtina, jog kai kurie teisės aktai skirtingai suvokiami ir traktuojami įvairiose šalyse, nevienodai traktuojama autentiškumo sąvoka, nepakankamai suderintos skirtingų institucijų funkcijos, nėra suformuota aiški ir ilgalaikė pasaulio kultūros paveldo objektų apsaugos strategija. Grėsmė kultūros paveldo objektams kyla ir dėl šiuolaikinės architektūros plėtros.

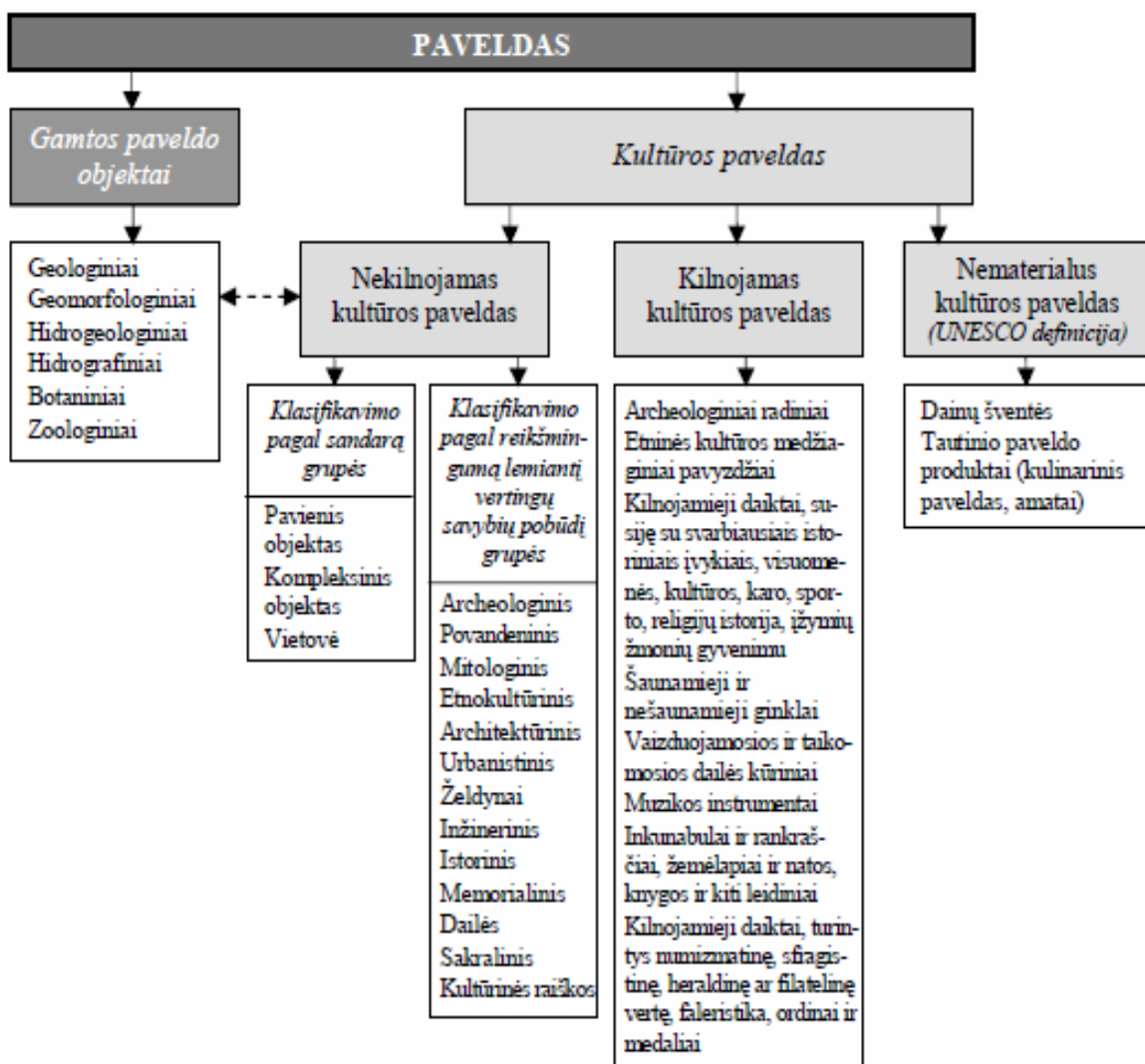
2. KULTŪROS PAVELDO ADMINISTRAVIMAS LIETUVOJE

2.1. Kultūros paveldo klasifikacija Lietuvoje

N. Kligienės (2004, p. 84) teigimu, kultūros paveldas skirstomas į materialųjį ir nematerialųjį - dvasinį arba žodinį. Materialiosios kultūros vertybės skirstomos į kilnojamąsias ir nekilnojamąsias. Remiantis Lietuvos Respublikos nekilnojamojų kultūros vertybių apsaugos įstatymu, nekilnojamosios kultūros vertybės, turinčios kultūrinę vertę bei visuomeninę reikšmę, yra šios: statiniai, ansambliai, vietovės, piliakalniai, pylimai, gynybiniai įtvirtinimai, senovės gyvenamosios ir dirbtuvių vietos, senovės statinių griuvėsiai ir liekanos, alkos, religinio kulto vietos, aukurai, akmenys su įrašais ir kitais ženklais, kūrgrindos, pilkapiai, kapinynai, senovės laidojimo vietos, kapinės. Kitaip sakant, materialiajam paveldui priskiriami materialūs objektai ir su jais susijusios vietos, turintys istorinę, archeologinę, etnologinę, mitologinę, memorialinę, religinę, architektūrinę, urbanistinę, meninę ir mokslinę vertę. Nematerialiajam kultūros paveldui priskiriami vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, objektai, žodinės kūrybos tradicijos, scenos menas, papročiai, renginiai, su gamta ir visata susijusi veikla, tradiciniai amatai ir pan. (M. Bagočius ir kt., 2011, p. 360). 2 paveiksle pateikiama paveldo samprata ir struktūra.

Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (2005) kultūros paveldą apibrėžia kaip „...Karta iš kartos paveldimas, perimamas, sukurtas ir perduodamas kultūros vertybes, svarbias etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu“, o kultūros paveldo objektus „kaip pavienius ar į kompleksą įeinančius objektus, registruotus kaip nekilnojamosios kultūros vertybės, t. y. žemės sklypuose, sklypų dalyse, vandens, miško plotuose ar jų dalyse esantys statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, kurie turi vertingųjų savybių ir kartu su jais priskirta teritorija yra atskiri daiktinės teisės objektai ar gali jais būti“.

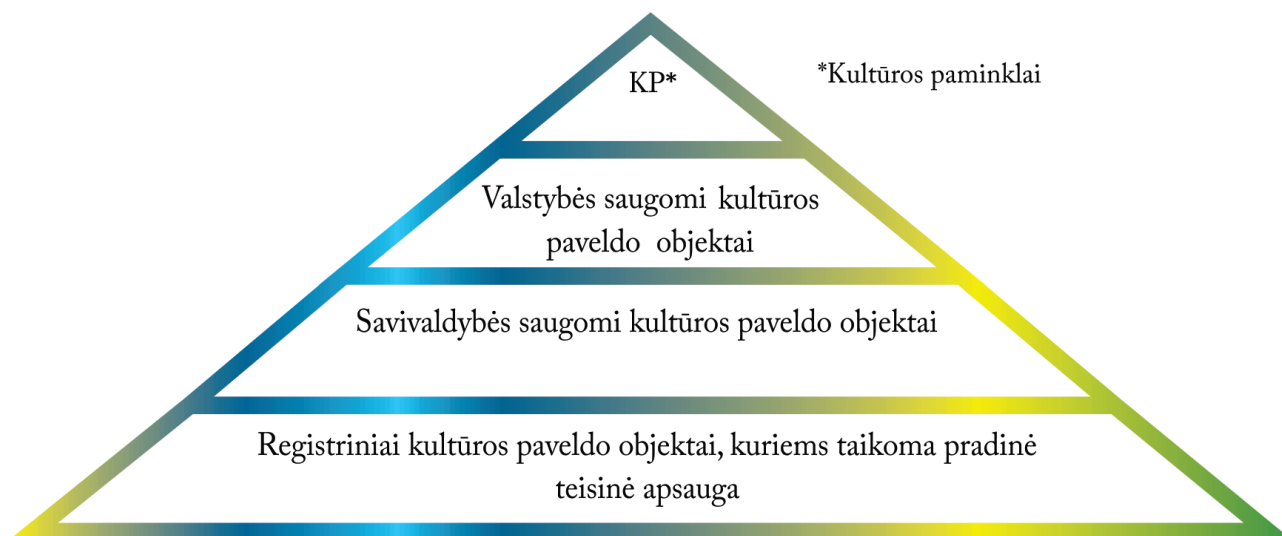
Lietuvos Respublikos Kilnojamų kultūros vertybių apsaugos įstatymas (2005) kilnojamąsias kultūros vertybes apibrėžia kaip „pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamuosius visuomenės ir žmogaus veiklos medžiaginius kūrinius ir kitus daiktus, turinčius didelę kultūrinę vertę, tai yra reikšmingus etniniu, archeologiniu, istoriniu, meniniu, moksliniu, techniniu, religiniu ir kitokiais požiūriais, taip pat tuo, kad apibūdina tipiškus bei specifinius nacionalinio gyvenimo reiškinius, ir yra įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą“.

2 pav. Paveldo samprata ir struktūra, remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais

Šaltinis: M. Bagočius ir kt., 2011, p. 360.

Kultūros paveldo objektai Lietuvos Respublikoje yra skirstomi į Kultūros paminklus (nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektai), Valstybės ir savivaldybės saugomus kultūros paveldo objektus ir Registrinius kultūros paveldo objektus (pastariesiems taikoma pradinė teisinė apsauga) (žr. 3 pav.)

3 pav. Kultūros paveldo objektų klasifikavimas

Šaltinis: Pakruojo rajono kultūros paveldo plėtros galimybių studija, 2013, p. 12.

Nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektai. Vyriausybė kultūros ministro teikimu, pritarus Valstybinei paveldo komisijai, nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektus skelbia kultūros paminklais. Kultūros paminklus, kurie gali būti išsaugoti ir prieinami visuomenei tik priklausydami Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise, Vyriausybė kultūros ministro teikimu įrašo į valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą. (LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, 10 str., 2004).

Valstybės ir savivaldybės saugomi kultūros paveldo objektai. Nekilnojamąsias kultūros vertybes registruojamos vertinimo tarybai nusprendus, kad vertybei reikalinga teisinė apsauga. Tokios vertybės registruojamos kaip kultūros paveldo pavieniai, kompleksiniai objektai ar vietovės. Sprendimą inicijuoti kultūros paveldo objekto paskelbimą saugomu teikia Kultūros paveldo departamentas arba savivaldybės paveldosaugos padalinys. Kultūros paveldo objektus saugomais valstybės skelbia Kultūros ministras. Savivaldybės taryba savivaldybės paveldosaugos padalinio teikimu taip pat skelbia kultūros paveldo objektus saugomais savivaldybės. Pastarieji objektai yra vienodos kategorijos kaip ir valstybės saugomi, tik jų paveldosaugos tvarkomiesiems darbams atlikti naudojami skirtingi lėšų šaltiniai: Valstybės saugomus kultūros paveldo objektus finansuoja kultūros paveldo departamentas iš programinių lėšų, savivaldybės saugomus – savivaldybė iš savivaldybės biudžeto lėšų (Pakruojo rajono kultūros paveldo plėtros galimybių studija, 2013, p. 13).

Registriniai kultūros paveldo objektai, kuriems taikoma pradinė teisinė apsauga. Kultūros vertybių registre registruotiems kultūros paveldo objektams, dėl kurių nėra priimtas sprendimas skelbti juos saugomais ar neskelbti, yra taikoma pradinė teisinė apsauga. Pradinis apsaugos taikymas apibrėžtas Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos

įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnyje. Per numatytą laiko terminą šio įstatymo nustatyta tvarka turi būti atlikti trūkstanti tyrimai, parengtas ir suderintas teritorijos ir apsaugos zonos ribų projektas, reikalui esant, statinys užkonservuotas ir atlikti kiti kultūros paveldo objekto skelbimo saugomu procedūros veiksmai. (Pakruojo rajono kultūros paveldo plėtros galimybių studija, 2013, p. 13).

Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymo (2004) 3 straipsnyje teigiama, jog nekilnojamasis kultūros paveldas skirstomas pagal sandarą ir pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį.

- Nekilnojamasis kultūros paveldas pagal sandarą yra:

1) pavienis objektas – vieta, statinys ar kitas nekilnojamasis daiktas, turintis vertingųjų savybių;

2) kompleksinis objektas – kultūros paveldo objektų grupė, reikšminga savo visuma;

3) vietovė.

- Nekilnojamasis kultūros paveldas pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį gali būti :

1) archeologinis – praeities ūkinės ar gynybinės veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos, jų kompleksai arba vietovės, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai;

2) povandeninis – po vandeniu ar iš dalies po vandeniu esantys archeologiniai objektai, vietovės ir reikšmingais pripažinti nekilnojamieji ar kilnojamieji daiktai, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra povandeniniai tyrimai ir radiniai;

3) mitologinis – reikšmingais pripažinti tautosakoje minimi senovės kulto ar kitos žmonių veiklos objektai;

4) etnokultūrinis – reikšmingais pripažinti statiniai, jų kompleksai, vietos ar vietovės, atskleidžiančios etninės kultūros savitumą;

5) architektūrinis – reikšmingais pripažinti architektūrinės kūrybos statiniai, jų dalys, priklausiniai ir tokių statinių vientisos architektūrinės kompozicijos ir (ar) vietų kompleksai, ansambliai, vietos bei vietovės;

6) urbanistinis – reikšmingomis pripažintos istorinės miestų dalys, miesteliai ir panašios vietos bei vietovės;

7) želdynai – reikšmingais pripažinti istoriniai parkai, sodai ir panašūs objektai ar vietovės, kuriems būdinga žmogaus veiklos, gamtinės ir istorinės aplinkos dermė;

8) inžinerinis – reikšmingais pripažinti inžineriniai techniniai statiniai ir jų kompleksai, taip pat gamybinė ar technologinė įranga;

9) istorinis – reikšmingais pripažinti objektai ar vietovės, susiję su svarbiais visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos įvykiais ar asmenybėmis arba išgarsinti literatūros ar kitų meno kūrinių;

10) memorialinis – objektai, skirti reikšmingiems kultūros ir valstybės istorijos įvykiams ar asmenybėms atminti;

11) dailės – reikšmingais pripažinti monumentaliosios dailės kūriniai, koplytėlės, koplytstulpiai, stogastulpiai, monumentalieji kryžiai, memorialiniai statiniai ir kiti dailės kūriniai, tiesiogiai susiję su jų užimama ir naudoti reikalinga teritorija;

12) sakralinis – objektai, vietos, jų kompleksai ir vietovės, reikšmingos religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir centrams;

13) kultūrinės raiškos – reikšmingais pripažinti individo ar individų grupės kūrybinių netradicinių ieškojimų padariniai.

- Nekilnojamasis kultūros paveldas yra sudėtinė kultūrinio kraštovaizdžio dalis, kurios vertingųjų savybių pobūdis taip pat gali būti pripažintas reikšmingu.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad kultūros paveldo samprata apima per kelias kartas sukaupytų svarbių kultūros vertybių visumą. Šios vertybės gali būti svarbios etniniu, moksliniu, istoriniu ar estetiniu aspektu. Kultūros paveldo objektai savo ruožtu skirstomi į materialiąsias ir nematerialiąsias vertybes. Materialiosios vertybės skirstomos pagal reikšmingąsias savybes ar jų derinius, o nematerialiosios vertybės apima dainų šventes bei tautinio paveldo produktus.

2.2. Teisinis kultūros paveldo reglamentavimas Lietuvoje

Lietuvos nacionalinė kultūros paveldo apsaugos sistema pradėta kurti XX a. pirmojoje pusėje, tačiau tarpukario kultūros vertybių apsaugos institucionalizacijos procesas nebuvo baigtas. Pirmieji svarbūs vertybių apsaugą reglamentuojantys teisiniai dokumentai priimti sovietiniais metais. Tačiau valstybinė sistema šioje srityje buvo silpna, paveldą buvo siekiama išnaudoti daugiausia kaip politinius išteklius (M. Bagočius ir kt., 2011, p. 358). A. Dziegoraitienė (2005, p. 15) pabrėžia, kad nekilnojamojo kultūros paveldo teisinė apsauga nuo 2005 metų reglamentuojama Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, kuris įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo, taip pat strateginių dokumentų, kuriuose atsispindi bendroji valstybės politika duotuoju klausimu, nuostatas.

Kaip teigiama leidinyje „Kultūros paveldo išsaugojimo valdymo, stiprinant kaimo plėtrą ir vystant turizmą, vadovas“ (2010), pagrindiniai kultūros paveldo išsaugojimą Lietuvoje reglamentuojantys įstatymai yra Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos

įstatymas (Žin., 2004, Nr. 153-5571), Lietuvos Respublikos Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas (Žin., 2008, Nr. 81-3183), Lietuvos Respublikos Statybos įstatymas (Žin., 2001, Nr. 101-3597), Lietuvos Respublikos Žemės įstatymas (Žin., 2004, Nr. 28-868), Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 21-617), Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr. 108-3902). Taip pat kultūros paveldo išsaugojimą reglamentuoja kultūros paveldo apsaugos norminiai teisės aktai, kuriuos pagal kompetenciją priima Vyriausybė, kultūros ministras, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktorius ir / ar savivaldybių tarybos. Teisės aktai nustato kultūros paveldo, esančio Lietuvos Respublikos teritorijoje, apskaitos, saugojimo ir tvarkybos, šio ir kitu teisės aktų nustatytų paveldosaugos reikalavimų laikymosi priežiūros, kultūros paveldo objektų būklės stebėjimo teisinius pagrindus, saugo nematerialųjį kultūros paveldą. Kultūros paveldo apsauga apima apskaitą, skelbimą saugomų, saugojimą – tvarkybą ir naudojimą, pažinimą, jo sklaidą, atgaivinimą.

M. Bagočius ir kt. (2011, p. 362) pabrėžia, kad pagrindinis dokumentas, reglamentuojantis nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą, yra LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Šio įstatymo paskirtis – išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir jį perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Kitas nemažiau svarbus įstatymas, apibrėžiantis kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos administravimą, kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą, saugojimą, yra LR kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. Šie du pagrindiniai įstatymai iš esmės apibrėžia visą kultūros paveldo apsaugos politiką Lietuvos Respublikoje.

J. Vilkevičiūtė ir V. Pilipavičius (2008) teigia, kad remiantis Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos duomenimis, Lietuva yra ratifikavusi ir prisijungusi prie tarptautinių konvencijų ir protokolų, susijusių su paveldu, kurių sąrašas pateikiamas 1 priede. Lietuva į UNESCO įstojo 1991 metais. 1992 metais buvo įsteigta Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, o 1993 metais – Lietuvos Respublikos nuolatinė atstovybė prie UNESCO. Kol kas Lietuvos Respublika nėra ratifikavusi 2005 metų Kultūros paveldo reikšmės visuomenei pagrindų konvencijos, dar žinomos Faro konvencijos vardu. Faro konvencijoje pirmą kartą pabrėžiama, kad teisė į kultūrinę aplinką ir kultūros paveldą yra esminė žmogaus teisė. Vadinasi, šią savo teisę žmogus gali ginti Europos žmogaus teisių teisme. (Integruota architektūros paveldo apsauga: teisinis reglamentavimas, kompetencijos ir sprendimai, 2011, p. 14 – 18).

Tačiau, A. Jomantas ir A. Valužis (2008) kelia klausimą, ar šių konvencijų ratifikavimas Lietuvos Respublikos Seime bent kiek veikia realią situaciją ir ar tarptautiniai Lietuvos įsipareigojimai kultūros paveldo srityje išties yra vykdomi? Žiūrint teisiškai, konvencijos įgyvendinimas pasireiškia, kai jos nuostatos perkeliamos į nacionalinius teisės aktus. Tokią nuostatą patvirtina M. Bagočius ir kt. (2011, p. 362), teigdami, kad tarptautinių organizacijų dokumentai

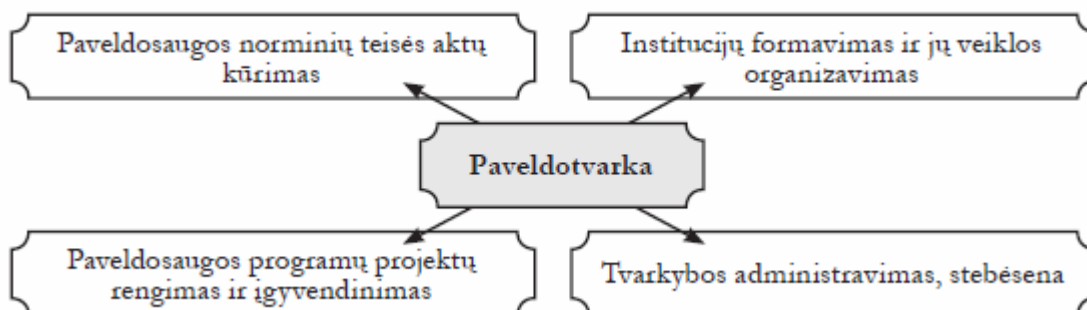
dažniausiai priimami pirmiau, o nacionaliniai dokumentai kuriami juos priderinant prie jau esančių tarptautinių dokumentų. Todėl tarptautiniais dokumentais formuojama paveldosaugos praktika, ir samprata yra perduodama nacionalinei teisei, formuojančiai nacionalinę paveldo sampratą. Ypač daug tarptautinių dokumentų ratifikuota Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, t. y. tik formuojantis visos šalies teisinei sistemai. Tačiau ne visi gamtos ir kultūros paveldo sampratos aspektai, suformuluoti tarptautiniuose dokumentuose, perkelti į nacionalinę teisę.

Lietuvos Respublikos Seimo interneto svetainėje pateikiamas sąrašas kultūros paveldosaugą reglamentuojančių įstatymų ir Seimo nutarimų, kurį sudaro 42 įstatymai, nutarimai bei poįstatyminiai teisės aktai. Šis sąrašas pateikiamas 2 priede. Tačiau, kaip pastebi M. Bagočius ir kiti (2011, p. 364), iki šiol nacionalinėje teisėje nėra tokių svarbių apibrėžimų kaip „gamtos paveldas“, „mišraus tipo (gamtos ir kultūros) paveldas“, „jūrinis kultūros paveldas“, „nematerialus kultūros paveldas“; tarpusavyje nesuderinti kai kurie teisės aktai; nėra ratifikuotos visos būtinos tarptautinės konvencijos. Esant tokiai situacijai ir trūkstant išsamios ir logiškos nacionalinės paveldo sampratos, jo apsauga tampa komplikuoja ir pakankamai sudėtinga, dėl ko tinkamai neužtikrinama pati paveldo apsauga.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos kultūros paveldą reglamentuojanti įstatyminė bazė yra pakankama, tačiau kyla klausimas, ar tokia įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų gausa nesukelia papildomų problemų siekiant bendro tikslo – išsaugoti kultūros paveldo objektus ateities kartoms.

2.3. Kultūros paveldo institucijos Lietuvoje

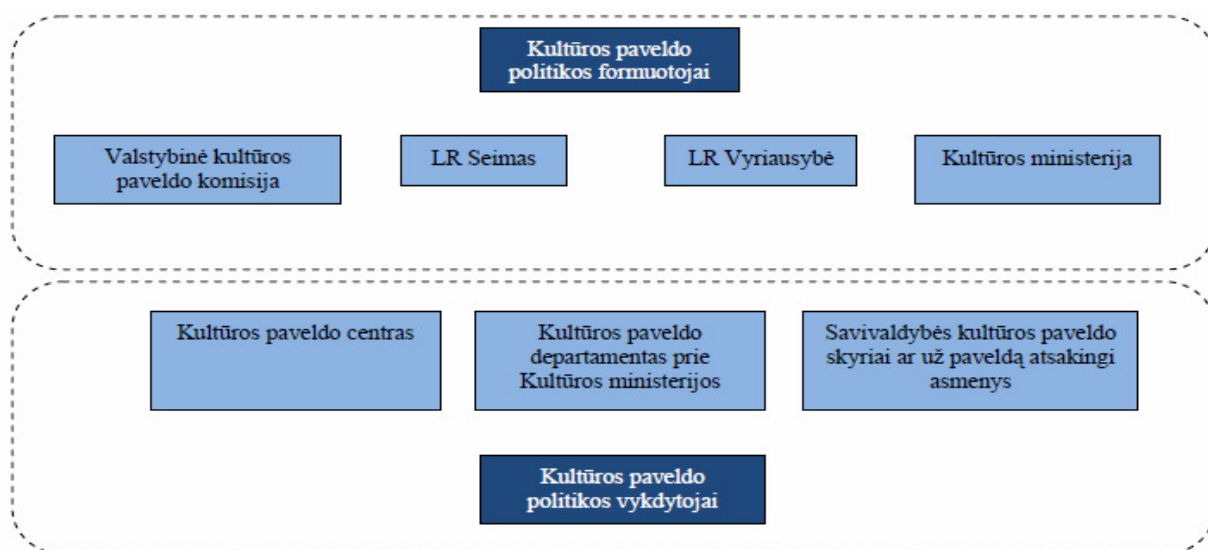
Kad taptų aiški paveldo apsaugos ir ją užtikrinančių institucijų sistema Lietuvoje, remdamasi pagrindiniu Lietuvos kultūros paveldą reglamentuojančiu įstatymu, J. Butkevičienė (2014, p. 24) pateikia schemą (žr. 4 pav.), kurioje atsispindi pagrindinės paveldotvarkos funkcijos.

4 pav. Paveldotvarka pagal 2005 m. priimtą Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą

Šaltinis: J. Butkevičienė, 2014, p. 24.

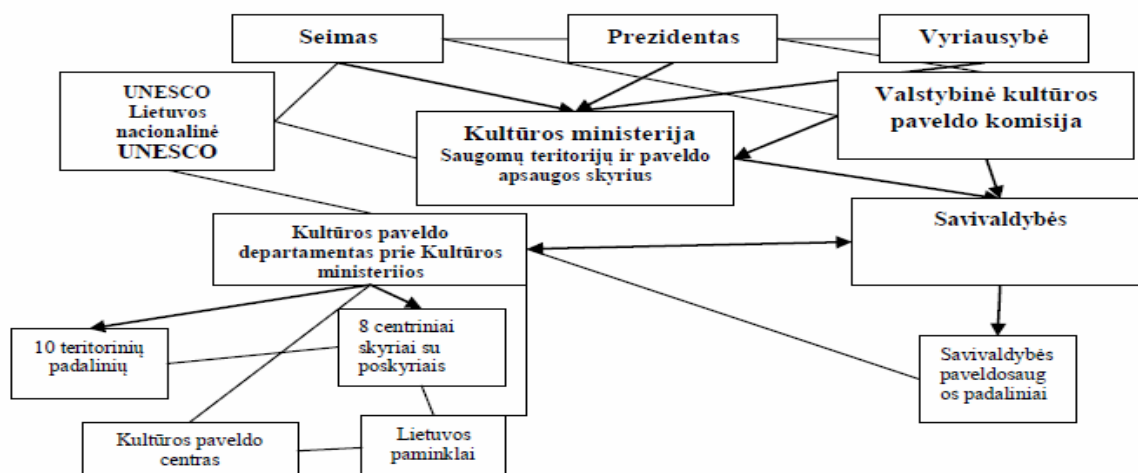
Kultūros paveldo apsaugos administravimas apima kultūros paveldo politikos formavimą ir vykdymą. Politikos formuotojai yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Seimas, Kultūros ministerija bei Valstybinė kultūros paveldo komisija, o politikos vykdytojai – Kultūros paveldo departamentas, Kultūros paveldo centras ir savivaldybių paveldosaugos skyrius (žr. 5 pav.).

5 pav. Nekilnojamojo kultūros paveldo administravimo schema

Šaltinis: Valstybinio audito ataskaita „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 2010, p. 8.

Kaip teigia A. Dziegoraitienė (2005, p. 19), „konkrečias nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinio administravimo funkcijas atlieka ir už jų vykdymą atsako Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, jo teritoriniai padaliniai bei savivaldybės. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinį administravimą organizuoja ir už jį atsako Kultūros ministras, kuris įgalioja ministerijos padalinius ir prie ministerijos įsteigtas institucijas atlikti apsaugos funkcijas (žr. 6 pav.).

6 pav. Kultūros paveldo apsaugos valdymo institucijų sistemos struktūra

Šaltinis: K. Krikštaponienė, 2012, p. 91.

LR Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės patarėjas kultūros paveldo apsaugos politikos klausimais yra Valstybinė kultūros paveldo komisija. Komisiją sudaro 12 narių: 2 narius skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas, 4 narius – Seimas Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto teikimu, 4 narius – Ministras Pirmininkas kultūros ministro teikimu, 2 narius renka ir atšaukia įstatymų nustatyta tvarka įregistruotos visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su kultūros paveldo paieška, saugojimu ir propagavimu. Komisijos nariai skiriami (renkami) 4 metams. Komisijos valdymą, finansavimą, uždavinius ir teises nustato Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas (Vilkevičiūtė J., Pilipavičius V., 2008). A. Dziegoraitienė (2005, p. 19) pateikia komisijos uždavinius:

- dalyvauti formuojant kultūros paveldo apsaugos politiką ir strategiją;
- teikti siūlymus Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimui, Vyriausybei ir kitoms valstybės institucijoms dėl kultūros paveldo apsaugos politikos ir strategijos;
- informuoti Lietuvos Respublikos Prezidentą, Seimą ir Vyriausybę apie kultūros paveldo apsaugos valstybinės politikos vykdymo problemas;
- rengti įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kultūros paveldo apsauga, projektus;
- atlikti kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

M. Bagočius ir kt. (2011, p. 366), pabrėžia Valstybinės kultūros paveldo komisijos išskirtinumą, formuojant paveldo apsaugos politiką. Šios komisijos vertinimai, patarimai ir siūlymai yra svarbūs ir dažnai turintys lemiamą reikšmę. Prie šios komisijos artimiausiu metu numatoma prijungti ir Etninės kultūros globos tarybą (paveldo prasme daugiau rūpinasi nematerialiu kultūros paveldu), nes šių institucijų priskirtos misijos panašios. Svarbiausią vaidmenį, įgyvendinant kultūros paveldo apsaugos politiką, atlieka Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, o gamtos paveldo – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Tam padeda nacionalinių ar regioninių parkų direkcijos.

Kaip nurodoma oficialiame Kultūros paveldo departamento prie kultūros ministerijos tinklapyje (<http://www.kpd.lt/>) kultūros paveldo departamentas atlieka įstatymų ir kitų teisės aktų jam pavestas nekilnojamojo kultūros paveldo ir kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos funkcijas: prižiūri ir tvarko kultūros vertybes, veda kultūros paveldo apskaitą, priežiūrą ir kontrolę, pristato kultūros paveldą visuomenei, taip pat prisideda prie nacionalinės politikos formavimo ir įgyvendinimo kultūros paveldo apsaugos srityje. Departamento misija - išsaugoti Lietuvos kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms kaip tautos savasties išlikimo garantą, kraštovaizdžio sudėtinę dalį bei Lietuvos įvaizdžio formavimo priemonę, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Departamentas rengia ir vykdo Paveldotvarkos, Kultūros paveldo apskaitos, Kultūros paveldo apsaugos valstybinio administravimo, Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos ir

atgaivinimo, Kompensacijos kultūros paveldo objektų valdytojams, Specialiąją nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimo ir paslaugų bei Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje įgyvendinimo programas. Kultūros paveldo departamento Registro tvarkymo, viešųjų ryšių ir edukacijos skyrius koordinuoja Europos Tarybos programas Lietuvoje – tradiciniais tapusias Europos paveldo dienas, skirtas visuomenei supažindinti su kultūros paveldu, kasmet aktualizuojant skirtingą sritį ir Europos kultūros kelius: Žydų kultūros dieną, Parkų ir sodų kelią Lietuvoje.

Valstybinio audito ataskaitoje „Kaip tvarkomos ir prižiūrimos kilnojamosios kultūros vertybės“ (2013, p. 7), pabrėžiama, kad kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkyme ir priežiūroje dalyvauja Kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, muziejai, bibliotekos, archyvai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys, kurių funkcijos pateiktos 2 priede. Ministerija rengia įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugą, projektus ir nustato siūlomų įrašyti į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų daiktų vertinimo kriterijus, tvirtina minėtų vertybių apsaugos reglamento ir paso formą, šių dokumentų pildymo ir išdavimo taisyklės ir kt. Valstybinė kultūros paveldo komisija svarsto ir aprobuoja siūlymus kilnojamas kultūros vertybes įrašyti į Kultūros vertybių registrą ir išbraukti iš jo. Kultūros paveldo departamentas metodiškai vadovauja į registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugai, tvarko Kultūros vertybių registrą, finansuoja vertybėms išsaugoti reikalingus tyrimus, konservavimą, restauravimą, apsaugos priemonių įrengimą ir pažinimo sklaidą, sudaro ir išduoda minėtų vertybių pasus ir apsaugos reglamentus, nustato padarytą žalą, išduoda leidimus išvežti iš Lietuvos vertybes ir kt. Už muziejuose, bibliotekose ir archyvuose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą ir apsaugą atsakingi įstaigų vadovai, o šių įstaigų veiklą kontroliuoja steigėjai.

Galima teigti, kad siekiant užtikrinti tinkamą ir efektyvią Lietuvos kultūros paveldo objektų apsaugą, būtina užtikrinti, jog aptartose institucijose nesidubliuotų funkcijos, o būtų veikiami taikant subsidarumo principą. Būtina užtikrinti ir tai, kad kultūros paveldo institucijose dirbtų kompetentingi darbuotojai, išmanantys kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančią teisinę bazę bei tikslingai siekiantys iškeltų tikslų.

2.4. Lietuvos kultūros paveldo reglamentavimo problemos

A. Dziegoraitienė (2005, p. 17 – 18) atlikusi strateginių dokumentų analizę institucinio ir teisinės bazės vertinimo aspektais, pastebi, kad nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo kultūros paveldo apsaugos valstybinė politika vis dar kinta. Nors valstybės strateginiai dokumentai rodo žymias valstybės pastangas įgyvendinant kultūros paveldo išsaugojimo principus,

siekiant nacionalinės kultūros plėtros, saugant ir puoselėjant nacionalinį kultūros tapatumą, tačiau kultūros paveldo būklė dar nėra gera. Remdamasi kultūros paveldosaugos eksperto prof. habil. dr. J. Bučo įžvalgomis, A. Dziegoraitienė teigia, kad Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo paskirtis „išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį paveldą ir perduoti jį ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis“ suformuluota pagal bendrą paveldo sampratą ir prasilenkia su apsaugos ir plėtros sąsajų politikos tarptautinėmis nuostatomis, su Europos naujosios kultūros politikos gairėmis, taip pat ir 2003 m. parengta „Draft European Cultural Heritage Framework Convention“. Tokia įstatymo paskirtis neparemta fizinėmis ir finansinėmis paveldo išsaugojimo išgalėmis ir yra deklaratyvi.

Taigi, Lietuvos kultūros paveldosaugos sritis, anot A. Dziegoraitienės (2005, p. 18), valdoma administracinės teisės normomis, kurių gausa kelia problemų. Taip pat reikia pastebėti, kad kai kurių subjektų teisės ir pareigos nustatomos poįstatyminiais aktais, o ne įstatymais. Šios problemos priežastys: vientisos kultūros paveldo apsaugos reglamentavimo strategijos nebuvimas; visuomenės dalyvavimo teisės kūrimo principas, kuris šioje srityje įgyja neigiamą atspalvį, kadangi visuomenės vaidmenį atlieka visuomeninės organizacijos, tokios kaip Restauratorių sąjunga, Architektų sąjunga ir kt. Šios organizacijos siekia įtvirtinti savo įtaką paveldo srityje (įvairių leidimų išdavimas, specialistų atestavimas, tyrimų reikalavimai ir metodikos ir kt.), dėl to atsiranda nauji poįstatyminiai aktai, veikiantys šią sistemą. Pažvelgus į šių aktų kiekį ir sudėtingumą, suprantama teisinio reglamentavimo kokybės problema.

J. Markevičienė (2007) Valstybinės kultūros paveldo komisijos posėdyje atkreipė dėmesį į šias Lietuvos kultūros paveldosaugos problemas:

- Lietuvos politikoje akivaizdžiai stinga aiškios paveldo vizijos, kurios pagrindu būtų galima sukurti nuoseklią bei kryptingą strategiją ir konkrečią, efektyvią taktiką.

- Lietuvos politikoje ir valstybiniame valdyme paveldas (išskyrus kalbą ir etninę kultūrą) beveik nesuvokiamas kaip kultūrinė sistema, tautos, bendruomenių kultūros ištekliai. Jis tik retsykiais atvejais vertinamas kaip žmogaus gyvenimo terpė, žmogų kurianti ir perkurianti aplinka. Todėl nėra įteisintos tokios pamatinės sampratos kaip *istorinis kraštovaizdis*, *istorinė vietovė*, *kraštovaizdžio*, *vietovės arba vietos pobūdis (charakteris)*, *erdvinė sąranga*, *erdvinė raiška*, *audinys* ir pan. Nepastebimas, neįvertinamas ir todėl dažniausiai nepuoselėjamas ryšis tarp materialaus ir nematerialaus paveldo, žmogaus aplinkos ir jo gyvensenos tradicijų (išskyrus nebent etnografinius kaimus), gamtinės ir dirbtinės žmogaus sukurtos ir (arba) įprasmintos aplinkos, paveldo apsaugos ir socialinės žmogaus raidos. Paveldo apsauga beveik nesiejama su tokiomis socialinėmis problemomis kaip užimtumas, ekonominė gerovė, socialinė sanglauda arba atskirtis ir pan. Ši kultūros paveldo (o ir visos kultūros srities) teisės aktų specifika ypač matyti, palyginus kultūros paveldo teisės aktus su kitų sričių teisės aktais. Pagaliau, verslo struktūros, bent jau žiniasklaidoje,

neretai eskaluoja požiūrį, kad kultūros paveldas yra pažangos stabdys, ir kad iš tiesų paveldo reikia tik nedidelei daliai visuomenės – „dėl senovės ir muziejų pamišusioms“ grupelėms.

Valstybinio audito ataskaitoje „Kultūros paveldo išsaugojimas“ (2010, p. 3) teigiama, kad kultūros paveldo išsaugojimo politiką formuoja ir įgyvendina kelios institucijos, tačiau esminių teigiamų pokyčių, saugant valstybei reikšmingą nekilnojamąjį kultūros paveldą, vis dar nematyti. Kultūros ministerija iki šiol nėra parengusi nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo strategijos, kurioje būtų tiksliai apibrėžta, kokius objektus, kodėl ir kaip valstybė turi saugoti, kokiais kriterijais (prioritetais) remiantis skelbti objektus valstybės saugomais. Šiuo metu tėra vienintelis kriterijus objektus skelbti valstybės saugomais – galima žala vertingosioms objekto savybėms. Be to, Kultūros ministerija vykdo ne visus teisės aktuose nustatytus įpareigojimus kultūros paveldo išsaugojimo srityje, pavyzdžiui, nekontroliuoja, kaip veikia jai pavaldi įstaiga – Kultūros paveldo departamentas. Auditoriai nustatė, kad dalį Kultūros ministerijos funkcijų atlieka Valstybinė kultūros paveldo komisija, nors ji tėra patariamasis ir ekspertinis organas. Komisijos veiklos efektyvumo įvertinti negalima, nes ji veikia neturėdama patvirtinto strateginio plano, nevykdo savo sprendimų (nutarimų) stebėsenos. Audito metu taip pat nustatyta, kad Kultūros vertybių registras nėra tikslus ir informatyvus, todėl neįmanoma gauti tikslios ir išsamios informacijos apie nekilnojamąsias kultūros vertybes, neįmanoma tiksliai pasakyti, kiek ir kokių nekilnojamųjų kultūros vertybių yra šalyje. Kyla keblumų ir derinant su kultūros paveldo išsaugojimu susijusių institucijų veiksmus, dėl ko atsiranda rizika ne tik prarasti vertybės autentiškumą, bet ir iš viso jos netekti.

Lietuvos Respublikos valstybinė kultūros paveldo komisija 2011 m. pateikė deklaraciją „Dėl kultūros paveldo apsaugos politikos“, kuri yra aktuali ir šiandien. Šioje deklaracijoje konstatuojama, kad kultūros paveldo apsaugos valstybinio valdymo „srityje esama akivaizdžių problemų, susijusių su paveldosaugos teisiniu reguliavimu, valstybės valdymo institucijų kompetencija, paveldotvarkos specialistų ir visuomenės bendradarbiavimu, nepakankamai sistemiška ir neaiškia teisine baze, paveldo apsaugos institucijų subiuokratėjimu. Kultūros paveldas yra valstybės išlikimo ir tęstinumo pagrindas, todėl paveldo apsauga yra ne tik kultūros politikos pamatas, bet ir kitų valstybėje vykstančių procesų – įstatymų leidybos, valstybės valdymo, planavimo, ūkinės veiklos, urbanizacijos, aplinkos apsaugos, žmonių saviraiškos laisvės, kūrybos – prioritetas.“ (Lietuvos Respublikos valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas, 2011 m. balandžio 29 d. Nr. S-8(172)).

M. Bagočius ir kt. (2011, p. 369) pastebi, kad Lietuvos paveldo apsaugą reglamentuojantys teisės aktai dar iki galo neapibrėžti ir neatitinka tarptautinėse konvencijose užfiksuotų nuostatų. Todėl tikslinga tobulinti Lietuvos paveldo apsaugos teisinį reglamentavimą šiomis priemonėmis: koreguoti *LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos* ir *LR saugomų teritorijų įstatymus*, įvedant

naują – „mišraus (gamtos ir kultūros) paveldo“ – kategoriją; koreguoti *LR saugomų teritorijų įstatymą*, įvedant sąvoką „gamtos paveldas“; koreguoti *LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos* ir *LR saugomų teritorijų įstatymus*, įvedant „gamtos ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektų“ apibrėžimus; koreguoti *LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą*, įvedant sąvoką „jūrinis kultūros paveldas“; reglamentuoti nematerialųjį kultūros paveldą ir prilyginti jį kilnojamo ir nekilnojamo kultūros paveldo lygmeniui, taip pat apibrėžti „nematerialaus kultūros paveldo“ sąvoką; sukurti LR nematerialaus kultūros paveldo identifikavimo, apskaitos ir apsaugos sistemą (registrą); ratifikuoti *Europos Tarybos kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindu konvenciją* ir perkelti jos nuostatas į nacionalinę teisę, pabrėžiant kultūros paveldo vertę visuomenei ir jos formavimuisi ir įvedant sąvoką „paveldo bendruomenė“.

„Lietuvos Respublikos statybos technologinė platforma. Galimybių studija“ (2007) taip pat minimos problemos, susijusios su kultūros paveldo apsaugos problemomis. Kaip teigiama šioje studijoje, „paveldosaugos sistemos nestabilumas, administravimo institucijų nuolatiniai Pertvarkymai ir teisinių dokumentų kaita keičiantis politinėms aplinkybėms ir vis kitaip interpretuojant praeities palikimą [...] sukelia sąvokų interpretacijos painiavą bei teisinį ir vadybinį chaosą. Paveldo apsaugos institucijų veikloje stinga atsakomybės, neefektyvi kultūros paveldo apsaugos politika ir tokios politikos įgyvendinimo strategija, nesuderinanti valstybės biudžeto, paveldosaugos institucijų, paveldo naudotojų ar savininkų ir urbanistinės plėtros interesai.“

Apibendrinant galima teigti, kad problemų tiek kultūros paveldo reglamentavimo srityje, tiek pačių institucijų veikloje, yra pakankamai. Paminėtinos svarbiausios: Lietuvos teisės aktų neatitikimas tarptautinėms nuostatomis, institucijų, vykdančių kultūros paveldo apsaugą, funkcijų dubliavimasis, aiškios kultūros paveldo apsaugos vizijos bei strategijos trūkumas. Remiantis išskirtomis kultūros paveldo reglamentavimo ir institucijų, atsakingų už šią veiklą, problemomis Lietuvoje, bus sudarytas tyrimo instrumentas, kurio pagalba bus įvertintos kultūros paveldo apsaugos problemos Kauno miesto pavyzdžiu.

3. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS PROBLEMŲ TYRIMAS KAUNO MIESTO PAVYZDŽIU

3.1. Kultūros paveldo departamento Kauno miesto teritorinio padalinio veiklos analizė

Kultūros paveldo departamento Kauno miesto teritorinio padalinio veiklos pagrindas yra numatytas Kultūros ministerijos direktoriaus įsakyme Nr. P-236, patvirtintame 2007 m. rugsėjo 10 d. „Kultūros paveldo departamento prie kultūros ministerijos teritorinių padalinių nuostatai“. Įsakyme numatoma, kad teritoriniai padaliniai yra tiesiogiai pavaldūs Departamento direktoriui bei savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais Lietuvos Respublikos Seimo priimtais teisės aktais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymais, Departamento direktoriaus įsakymais, Departamento nuostatais, šiais nuostatais ir kitais teisės aktais.

Pagrindiniai Kauno miesto teritorinio padalinio uždaviniai yra šie:

1. Vykdyti nekilnojamojo kultūros paveldo ir kilnojamojų kultūros vertybių apsaugos nacionalinę politiką;

2. Vykdyti Departamentui teisės aktų nustatytas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir kilnojamojų kultūros vertybių apsaugos valstybinio administravimo funkcijas teritorinių padalinių veiklos teritorijose - apskrityse, kurių teritorijos nustatytos Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme. Kauno teritorinio padalinio veiklos teritorija yra Kauno apskritis.

Siekiant įgyvendinti iškeltus uždavinius, Kauno miesto teritoriniame padalinyje, atliekamos šios pagrindinės funkcijos:

- nagrinėjami į teritorinį padalinį besikreipiančių fizinių ir juridinių asmenų skundai, prašymus, pranešimus, pagal Departamento kompetenciją metodiškai vadovaujama kultūros paveldo apsaugai;

- teikiami siūlymai Departamentui inicijuoti kultūros vertybių įregistravimą Kultūros vertybių registre (toliau – Registras), inicijuoti kultūros paveldo objektų skelbimą saugomais valstybės ir savivaldybės paveldosaugos padaliniams inicijuoti kultūros paveldo objektų skelbimą saugomais savivaldybės;

- teikiami siūlymai Departamentui priimti sprendimą inicijuoti aptiktos vertingosios savybės atskleidimą, nustatymą ir kultūros paveldo objektų apsaugos reikalavimų patikslinimą;

- vykdomi Departamento direktoriaus pavedimai, susiję su nekilnojamojų ir kilnojamojų kultūros vertybių apsauga;

- kreipiamasi į Departamentą dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ar vietovių vertingųjų savybių ir reikšmingumo nustatymo ar patikslinimo, kultūros paveldo objektų ir vietovių teritorijų ribų apibrėžimo ar patikslinimo ir Registro duomenų patikslinimo;

- dalyvaujama rengiant ir teikiant Departamentui su valstybės saugomų kultūros paveldo objektų ir šių objektų teritorijose bei apsaugos zonose esančių sklypų ar nekilnojamųjų daiktų valdytojais sudaromų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos sutartis;

- sudaromi ir išduodami kultūros paveldo objektų, išskyrus kultūros paveldo objektus, savivaldybės tarybos paskelbtus saugomais, apsaugos reglamentus, rengiami, tvirtinami, pildomi ir išduodami kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentus;

- teisės aktų nustatyta tvarka rengiamos ir išduodamos tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygos, statinių projektavimo sąlygos, sąlygos teritorijų planavimo dokumentams rengti;

- teisės aktų nustatyta tvarka nustatomos sąlygos žemės darbams;

2013 metais Kauno miesto teritoriniame padalinyje dirbusių darbuotojų skaičius pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Kauno miesto KPD teritorinio padalinio darbuotojai

Vedėjas	Specialistai	Inspektoriai	Tarnautojai pagal statusą	
			Valstybės tarnautojai	Darbuotojai
1	6	3	9	1
Viso: 10			Viso: 10	

Darbuotojų skaičiumi Kauno miesto teritorinis padalinys atsilieka tik nuo Vilniaus, kurio teritoriniame padalinyje dirba 12 darbuotojų.

Kauno miesto teritorinio padalinio vedėjas organizuoja skyriaus darbą, paskirsto darbus specialistams.

Skyriuje dirba 4 projektus derinantys ir projektavimo sąlygas išduodantys specialistai, kurių pareigos yra:

- dalyvavimas darbų priėmime;
- projektų derinimas;
- projektavimo sąlygų išdavimas;
- interesantų konsultavimas;
- apsaugos reglamentų išdavimas;

Inspektorių pareigos:

- projektų atitikimo sąlygoms tikrinimas;
- administracinės teisės pažeidimų nagrinėjimas;

- padalinio interesų atstovavimas teismuose;
- reikalavimų objektų valdytojams sudarymas;
- planinės stebėsenos vykdymas.

Kultūros paveldo objektų apskaitos specialisto pareigos:

- darbas su kultūros registru;
- aktų ir projektų vertinimo tarybai rengimas ir teikimas;
- fotofiksacijų sukėlimas į vertybių registro internetinį puslapį;
- savininkų informavimas dėl objektų įrašymo į registrą.

Gaunamų ir siunčiamų dokumentų registracija vedama naudojant dokumentų valdymo sistemą „Avily“ 2013 metais Kauno miesto teritorinis padalinys užregistravo 18 proc. dokumentų nuo bendro Lietuvoje registruotų dokumentų skaičiaus.

2013 metais Kauno miesto teritorinis padalinys surašė 56 reikalavimus pašalinti pažeidimus iš 417 Lietuvos mastu.

2013 metais Kauno apskrityje užfiksuoti 7 kultūros vertybių žalojimo atvejai. Svarbiausieji yra šie:

1. Šv. Mikalojaus sentikių cerkvė. Gaisras. Komisija konstatavo, kad gaisro metu nukentėjo ne tik pastatas, bet ir jame buvusios kilnojamosios vertybės (vertingosios savybės). Labiausiai nukentėjo cerkvės medinės stogo konstrukcijos bei stogo danga, perdangos ir skliauto mediniai paviršiai, aprūko visos pastato sienos. Be to, gaisro metu neatstatomai sudegė 11 ikonų ir 4 mediniai kryžiai. Komisija pažymėjo, kad visų kitų cerkvėje buvusių kilnojamųjų kultūros (vertingųjų savybių) žalos dydžio nurodyti nėra galimybių, nes kiekvienam gaisro metu nukentėjusiam objektui valymo, konservavimo – restauravimo apimtys ir lėšų poreikis gali būti paskaičiuotas tik restauratoriui parengus defektinį aktą ir restauravimo metodiką.

2. Kauno Žemųjų Šančių karinio miestelio šiaurinės dalies pastatų komplekso trečiasis karininkų namas. Neteisėti darbai keičiant vertingąsias savybes – medinius langus. Komisija pasiūlė atkurti kultūros paveldo objekto medinius langus.

3. Aleksoto malūno pastatų komplekso pirmos tvoros fragmentas. Autoįvykis. Komisija pasiūlė atstatyti iki sužalojimo buvusią būklę – tai yra atkurti autoįvykio metu sužalotus 4 tvoros monolitinių g/b stulpus; pašalinti tvoros metalinių elementų deformacijas, atkurti tvoros tvirtinimų detales.

2013 metais Kauno miesto teritorinis padalinys parengė 39 nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktų tekstines dalis, 1 dokumentas dėl teisinės apsaugos panaikinimo bei atlikta 100 kultūros paveldo objektų fotofiksacijų.

2013 metais Departamento teritoriniai padaliniai ir savivaldybės vykdė nekilnojamųjų kultūros vertybių stebėseną. Vadovaujantis minėtomis Stebėsenos taisyklėmis vertinimas turi būti

atliktas pagal 3 kriterijus: 1) vertingųjų savybių būklės pokytis, 2) vertybės fizinės būklės pokytis ir 3) vertybės aplinkos pokytis. Atsižvelgus į pateiktą ir į tai, kad daugumai stebėtų kultūros paveldo objektų nėra nustatytos vertingosios savybės, būklės pokytis fiksuotas vienu vertinimu, t. y. vienu aritmetiniu vidurkiu. Kiekvienas pokytis vertintas penkiabalėje sistemoje: 1 – būklė labai pablogėjo, 2 – būklė blogėja, 3 – būklė nepakito, 4 – būklė gerėja ir 5 – būklė labai pagerėjo. Nesant vertinimo metodikos, iš esmės pats vertinimas yra subjektyvus, priklausantis nuo vertintojo pasirinktų vertybių ir patirties (žinių). Tokiu būdu, pateikti vertinimo vidurkiai yra preliminarūs ir negali būti traktuojami kaip objektyvūs. Kauno teritorinis padalinys 2013 metais gavo 264 būklės patikrinimo aktus.

Šiuo metu Kauno apskrityje saugomas kilnojamų ir nekilnojamų kultūros vertybių skaičius pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė. Kauno apskrityje saugomų kultūros vertybių skaičius

Savivaldybė	Saugomų kultūros vertybių skaičius
Birštono savivaldybė	117
Jonavos rajono savivaldybė	218
Kaišiadorių rajono savivaldybė	441
Kauno miesto savivaldybė	1556
Kauno rajono savivaldybė	461
Kėdainių rajono savivaldybė	614
Prienų rajono savivaldybė	260
Raseinių rajono savivaldybė	465
Viso: 4132	

Reikia paminėti, kad kultūros vertybių skaičius yra kintantis, nes vienos vertybės įrašomos į registrą, o kitoms panaikinama teisinė apsauga.

3.2. Tyrimo metodika

Tyrimo problema: Teorinėje darbo dalyje išnagrinėtos kultūros paveldo apsaugos problemos tarptautiniame bei nacionaliniame lygmenyje. Tyrimo dėka siekiama įvertinti ar šios problemos yra aktualios ir Kauno miesto kultūros paveldo apsaugos specialistams, nustatyti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria respondentai savo darbe bei pateikti galimus sprendimus šių problemų sumažinimui.

Tyrimo objektas – kultūros paveldo apsaugos problemos Kauno mieste.

Tyrimo tikslas - ištirti Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio skyriaus darbuotojų nuomonę apie kultūros paveldo apsaugos problemas.

Tyrimo uždaviniai:

- įvertinti svarbiausias kultūros paveldo apsaugos problemas, su kuriomis susiduria Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio skyriaus darbuotojai;
- išanalizuoti respondentų nuomonę apie strategijas, kurių laikomasi, siekiant užtikrinti efektyvią kultūros paveldo apsaugą;
- išnagrinėti respondentų nuomonę apie teisinio kultūros paveldo apsaugos reglamentavimo spragas.

Tiriamieji. Tyrimui buvo pasirinkti Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai. Tokį pasirinkimą nulėmė tai, jog tik dirbantieji nagrinėjamoje organizacijoje gali geriausiai žinoti svarbiausius aspektus, susijusius kultūros paveldo apsaugos problematika. Tiriamieji atrinkti įvertinant jų turimą darbo stažą: tyrime dalyvavo Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai, turintys ne mažesnę nei 5 metų darbo stažą šioje institucijoje.

Tiriamoji imtis: tyrime dalyvavo šeši Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai, turintys pakankamą patirtį šioje srityje ir galintys kompetentingai atsakyti į pateiktus klausimus. Du respondentai Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinyje užima inspektorių pareigas, trys - projektus derinantys ir projektavimo sąlygas išduodantys specialistai bei kultūros paveldo objektų apskaitos specialistas.

Tiriamųjų atrinkimo būdas: tikslinė atranka apsibrėžtų kriterijų ribose.

Tyrimo metodas: struktūrinis interviu.

Pirminių duomenų rinkimo bei apdorojimo metodai ir procedūros. Su respondentais buvo iš anksto susitarta dėl interviu. Pristatant tyrimą buvo paaiškinama, koku tikslu jis atliekamas, taip pat pabrėžiama, kad duomenys bus panaudoti bakalauro baigiamajame darbe moksliniams tikslams. Tokia informacija reikalinga tam, kad Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai laisvai reikštų savo nuomonę apie kultūros paveldo apsaugos probleminius klausimus. Kadangi tyrimas yra kokybinio pobūdžio, tai pateikus respondentui klausimą (respondentui pageidaujant, klausimas tikslinamas) jam nebuvo pateikiami atsakymo variantai, o fiksuojamos jo paties mintys. Vis dėlto analizuojant duomenis, respondentų atsakymai buvo sugrupuoti ir jiems priskirtos tam tikros reikšmės – tai padaryta, siekiant atlikti išsamesnę atsakymų analizę, atrasti dėsningumus ir aiškiau pateikti duomenis.

Interviu klausimynas (4 priedas) yra sudaryta darbo autoriaus. Interviu sudaro 11 klausimai, skirtų įgyvendinti tyrimo tikslas. 4 lentelėje pateiktas interviu klausimų sugrupavimas pagal tai, kokius tyrimo uždavinius jie atitinka.

4 lentelė. Interviu klausimai pagal tyrimo uždavinius

Tyrimo uždavinys	Jam pasiekti skirti interviu klausimai
- kultūros paveldo apsaugos strateginės krypties įvertinimas	4, 10
- kultūros paveldo objektų apskaitos mechanizmo įvertinimas	3
- kultūros paveldo objektų apsaugos teisinio reglamentavimo įvertinimas	5
- svarbiausių Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio problemų įvertinimas	6
- svarbiausių kultūros paveldo apsaugos problemų įvertinimas Lietuvos mastu	8, 11
- kultūros paveldo apsaugos sistemos tobulinimo galimybių įvertinimas	9

Tyrimo eiga. Respondentai buvo apklausiami 2015 balandžio mėnesį. Respondentai geranoriškai sutiko dalyvauti tyrime, tačiau į klausimus dėl laiko stokos atsakinėjo labai glaustai. Apklausama buvo po keletą žmonių vienu metu, telefonu suderinus susitikimo laiką (dauguma respondentų pageidavo susitikti savo darbo vietose darbo metu). Respondentas buvo apklausiamas žodžiu, jam pateikiant iš anksto paruoštus klausimus, leidžiant jam laisvai išsakyti savo mintis. Klausimai buvo užduodami pagal iš anksto sudarytą klausimyną, tačiau nebūtinai eilės tvarka – kartais pokalbio pabaigoje buvo grįžtama prie pirmiau pateiktų klausimų, jei respondentas prisimindavo kažko neišsakęs. Vieno respondento interviu truko vidutiniškai 15 minučių.

3.3. Tyrimo rezultatų analizė

Kaip jau buvo minėta 3.2. darbo poskyryje, tyrimui buvo atrinkti tik tie Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai, kurių darbo stažas šioje institucijoje ne trumpesnis nei 5 metai. 5 lentelėje pateikiamas visų respondentų darbo stažas.

5 lentelė. Respondentų darbo stažas

Respondentų pareigos	Darbo stažas
Inspektorius	14
Inspektorius	9
Projektus derinantis ir projektavimo sąlygas išduodantis specialistas	11
Projektus derinantis ir projektavimo sąlygas išduodantis specialistas	8
Projektus derinantis ir projektavimo sąlygas išduodantis specialistas	7
Kultūros paveldo objektų apskaitos specialistas	9
Vidurkis	9,6

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, visi tyrime dalyvavę Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai turi pakankamai didelį darbo stažą, taigi, galima daryti prielaidą, kad turi pakankamai žinių ir apie kultūros paveldo apsaugos problemas.

Interviu metu sužinota, kokį išsilavinimą turi respondentai. Paaiškėjo, jog 5 tyrime dalyvavę Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai turi magistro laipsnį, o vienas – bakalauro. Tokie rezultatai leidžia teigti, kad respondentai yra kvalifikuoti specialistai, turintys daug savo srities žinių bei puikiai išmanantys darbą.

Tyrimo metu norėta sužinoti, kaip respondentai vertina kultūros paveldo apskaitos efektyvumą bei ką galėtų pasiūlyti jo tobulinimui. Vertinant respondentų pasisakymus šiuo klausimu, pastebėta, kad visi Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai, dalyvavę tyrime, laiko kultūros paveldo apskaitos mechanizmą neefektyviu. Buvo minimos tokios neefektyvumo priežastys:

„Apskaitos mechanizmas neefektyvus, turi būti griežtesnė kultūros paveldo objektų atranka, tiek peržiūrint įrašytų į Registrą objektus, tiek juos įrašant.“

„Jei vertinti pagal tai ar visos kultūros vertybės išaiškintos ir inventorizuotos, tai ne. Siūlyčiau peržiūrėti kai kurių objektų vertingąsias savybes.“

Kaip matyti iš respondentų atsakymų, pastarieji kritikuoja kultūros paveldo objektų atrankos tvarką bei abejoja, ar kultūros paveldo registre esančios vertybės tikrai turėtų ten būti.

Šis respondentas pastebi dar daugiau kultūros paveldo apskaitos trūkumų, teigdamas:

„Kultūros paveldo apskaitos mechanizmas nėra pakankamai efektyvus. Trūksta aiškios ilgalaikės apskaitos strategijos. Reikalinga tobulinti Kultūros vertybių registrą. Reikalinga tobulinti su apskaita susijusius teisės aktus. Daug trūkumų turi apskaitos dokumentacija – Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktai. Dažnai kreipiamas dėmesys į kiekybę, ne į kokybę. Reikalingas didesnis skaičius darbuotojų dirbančių tiek su nekilnojamosiomis, tiek su kilnojamosiomis kultūros vertybėmis.“

Taigi, kaip matyti, kultūros paveldo apskaitos neefektyvumas pasižymi ne tik nepakankamu kultūros objektų vertybių įvertinimu, bet netobulais teisės aktais. Paminėtinas ir darbuotojų, vertinančių kultūros paveldo objektus, trūkumas.

Dar vienas respondentas siūlo didesnę dėmesį atkreipti į kultūros paveldo objektų vertintojų klaidas:

„Manau, kad kultūros paveldo apskaitos mechanizmas yra tobulintinas. Ne visos kultūros vertybės išaiškintos, inventorizuotos, jų vertingosios savybės nenustatytos. Dažnai vertingosios savybės būna nepakankamai tiksliai nusakytos. Kultūros vertybės akto rengėjai neneša atsakomybės už savo parengtą darbą dėl šios priežasties dažnai pasitaiko klaidų. Kultūros vertybių registre nemažai objektų kuriems siūlyčiau panaikinti teisinę apsaugą“.

Iš respondento atsakymo galima spręsti, kad didelę reikšmę vertinant kultūros paveldo vertybes, turi žmogiškasis faktorius. Darbuotojai neišvengia klaidų, tačiau kultūros paveldo apskaitą ir vertinimą reglamentuojančiuose teisės aktuose turėtų būti numatyta atsakomybė už jas, siekiant kultūros paveldo apskaitos efektyvumo.

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojų nuomonę apie tai, kokios kultūros paveldo apsaugos strateginės krypties šiuo metu laikomasi Lietuvoje. Kaip parodė respondentų atsakymai, klausimas buvo suprastas nevienareikšmiškai. Vienas respondentas paminėjo, kad „*strateginė kryptis konservatyvi, nelanksti*“. Toks atsakymas rodo, kad respondentas neteisingai suprato klausimą, tačiau tokia nuomonė taip pat yra vertinga. Dar vienas respondentas interviu metu teigė, kad vienos strateginės krypties įvardinti negalėtų. Trijų respondentų teigimu „*Lietuvoje nėra aiškios strateginės krypties*“. Ir tik vienas respondentas atsakė, kad „*Lietuvoje laikomasi maksimalaus kultūros paveldo objektų išsaugojimo strateginės krypties*“.

Tokia respondentų nuomonė, leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos kultūros paveldo objektų apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose, nėra aiškiai apibrėžiama strateginė kryptis, kas patvirtino teorinėje darbo dalyje paminėtus teiginius.

Viena iš svarbiausių kultūros paveldo apsaugos efektyvumo sąlygų yra tinkamas teisinis reglamentavimas. Tyrimo metu respondentų buvo klausiama: „Jūsų nuomone, ar kultūros paveldo apsaugos teisinis reglamentavimas šiuo metu yra tinkamas? Kokias išvelgiate problemas šioje srityje?“

Respondentų atsakymai pasiskirstė taip:

„*Teisinis reglamentavimas neapibrėžtas, nekonstruktyvus, neaiškus, vyrauja draudžiamosios nuostatos*“.

Respondento atsakymas leidžia daryti išvadą, kad vadovaujantis Lietuvoje veikiančiais teisės aktais, reglamentuojančiais kultūros paveldo apsaugą, sunku dirbti dėl jų neapibrėžtumo, o taip pat darbą apsunkina draudžiamosios nuostatos.

Kitas respondentas, atsakydamas į šį klausimą, taip pat teigė panašiai:

„*Kultūros paveldo apsaugos teisinis reglamentavimas nėra tinkamas. Nėra teisės aktų suderinamumo (teisės aktai (paveldosaugos ir ne paveldosaugos) dažnai prieštarauja vieni kitiems). Teisės aktuose trūksta aiškumo.*“

Respondentų pastebėjimai rodo, kad darbas yra komplikuojamas dėl teisės aktų nesuderinamumo ir priešpriešos, kas įtakoja konfliktines situacijas tarp institucijų bei kultūros paveldo objektų savininkų.

Likusieji respondentai laikosi nuomonės, jog teisinis reglamentavimas yra daugmaž tinkamas, tačiau pastebi, kad „*Pagrindinės problemos yra susijusios su įstatymuose numatytais*

kompensavimo už kultūros paveldo objektų naudojimą, priežiūrą bei tvarkymą nuostatomis, kurios ne visada veikia.“

Tyrimo metu respondentai buvo paprašyti įvardinti svarbiausias Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio problemas, trukdančias efektyviam darbui. Buvo pateikta keletas atsakymų variantų į šį klausimą, tokių kaip: didelis biurokratizmas, darbuotojų trūkumas, didelis darbo krūvis, besidubliuojančios jūsus skyriaus ir kitų institucijų funkcijos, neefektyvus bendradarbiavimas su savivaldybe ir kitomis institucijomis.

Keturi iš šešių tyrime dalyvavusių respondentų pagrindine problema įvardino besidubliuojančias Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio bei kitų institucijų funkcijas:

„Dubliuojasi Departamento ir savivaldybių funkcijos“.

„Viena iš problemų yra besidubliuojančios su kitomis institucijomis funkcijos. Siūlyčiau labiau susisteminti kai kurias funkcijas, aiškiai nurodyti kokios krypties turėtų būti laikomasi standartinėse situacijose“.

„Dubliuojasi mūsų skyriaus ir kitų institucijų funkcijos. Taip veltui švaistomas laikas, jėgos ir pinigai.“

„Svarbiausia problema yra tai, kad mes ir savivaldybės paveldo skyrius atliekam kai kuriuos analogiškus darbus. Reiktų tai labiau koordinuoti ir aiškiau priskirti kai kurias funkcijas arba mums, arba savivaldybei.“

Vieno respondento teigimu, pagrindinė Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio problema yra: *„Nuoseklus vadovavimo stoka“.*

Dar vienas respondentas svarbiausia problema įvardino *„didelį darbo krūvį bei darbuotojų trūkumą“.*

Visos tyrimo metu paminėtos Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio problemos reikalauja išsamesnės analizės ar pakartotinio tyrimo, kurio metu būtų tiksliai išskirtos besidubliuojančios skyriaus ir kitų institucijų funkcijos bei kitų problemų priežastys ir numatyti galimi sprendimo variantai.

Dar viena sąlyga, padedanti užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugos efektyvumą, yra tinkama kultūros paveldo apsaugos srities darbuotojų kompetencija. Tyrimo metu respondentai buvo parašyti įvertinti savo kolegų kompetenciją. Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai savo kolegų kompetencija vertino *„puikiai“* arba *„teigiamai“*. Buvo paminėta ir tai, kad: *„Kauno teritoriniame padalinyje dirba kompetentingi darbuotojai kultūros paveldo srityje. Padalinyje dirba darbuotojai su architektūriniu, istoriniu, paveldosauginiu išsilavinimu.“*, *„Kolegų kompetencija - aukšto lygio. Padalinyje 90 proc. darbuotojų turi magistro laipsnius, 70 proc. ne mažesnę nei 5 metų darbo patirtį kultūros paveldo srityje.“*

Taigi, galima daryti prielaidą, kad turima Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojų kompetencija galėtų užtikrinti efektyvų skyriaus darbą, jei nebūtų kitų problemų, kurios nepriklauso nuo darbuotojų.

Tyrimo metu norėta įvertinti respondentų nuomonę apie silpniausias puses kultūros paveldo apsaugos sistemoje. Atsakinėjant į šį klausimą, respondentų nuomonės kiek išsiskyrė:

„Galėtų būti lankstesnė už atliktus tvarkybos darbus kompensavimo tvarka, naikinti sovietmečiu įrašytų ir šiuo metu jau nykstančių, nereikšmingų objektų teisinę apsaugą, didesnę dėmesį skirti valstybės saugomiems objektams“.

Šio respondento nuomone, derėtų optimizuoti kultūros paveldo apsaugos sistemą, peržiūrint registre esančių kultūros vertybių sąrašą ir iš jo išbraukiant nereikšmingus objektus.

Kito respondento teigimu, silpniausios pusės kultūros paveldo apsaugos sistemoje yra:

„Aiškios strategijos nebuvimas. Teisės aktai. Darbuotojų trūkumas. Nepakankamas finansavimas kultūros paveldo objektų savininkams.“

Dar vienas respondentas šiuo klausimu laikosi tokios nuomonės:

„Kultūros paveldo objektų savininkų nesuvokimas apie jų turimą turtą, nepakankamas kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimas.“

Kaip matyti iš respondentų atsakymų, viena didžiausių silpnybių kultūros paveldo apsaugos sistemoje yra susijusi su finansais, tiek skiriamais kultūros paveldo objektų tvarkymui, tiek kultūros paveldo objektų savininkams, o taip pat, sumažinus nereikšmingų objektų skaičių kultūros vertybių registre, būtų galima skirti didesnę finansavimą valstybės saugomiems objektams.

Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojai kasdieniame darbe susidurdami su kultūros paveldo apsaugos problemomis, turėtų turėti pasiūlymų šios sistemos tobulinimui. Tyrimo metu respondentai ir buvo paprašyti įvardinti galimybes kultūros paveldo apsaugos sistemos tobulinimui. Tačiau, reikia pastebėti, jog atsakymai į šį klausimą buvo labai trumpi ir lakoniški. Net keturi iš šešių respondentų atsakė, kad galimybės šios sistemos tobulinimui yra, tačiau jų neįvardino. Vienas respondentas atsakė taip: *„Nepakeitus vadovaujančių darbuotojų – ne.“* Ir tik vienas atsakymas buvo kiek išsamesnis: *„Svarbu numatyti aiškią strategiją, įvertinant kitų šalių patirtis bei pasaulines paveldosaugos tendencijas, koreguoti teisės aktus.“*

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad siekiant patobulinti kultūros paveldo apsaugos sistemą, derėtų įvertinti vadovaujančių darbuotojų kompetenciją bei atliktų darbų efektyvumą, labiau atsižvelgti į kitose šalyse taikomas kultūros paveldo apsaugos schemas bei pakoreguoti teisės aktus, suteikiant jiems daugiau aiškumo ir konkretumo, o taip siekiant sumažinti prieštaravimų kiekį skirtinguose teisės aktuose.

Tyrimė dalyvavusių Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojų buvo paklausta: „*Kokios strategijos siūlytumėte laikytis, siekiant užtikrinti efektyvią kultūros paveldo objektų apsaugą?*“

Vieno respondento teigimu, efektyvią kultūros paveldo objektų apsaugą padėtų užtikrinti „*nuoseklumas*“. Galima teigti, kad tokiu trumpu atsakymu pasakyta labai daug: jei būtų išlaikytas nuoseklumas, pradedant nuo teisinio kultūros objektų apsaugos reglamentavimo, institucijų funkcijų suderinamumo, tikslaus darbuotojų užduočių paskirstymo, tikėtina, kad kultūros paveldo objektų apsauga būtų efektyvi.

Kitas respondentas teigė, kad siekiant užtikrinti efektyvią kultūros paveldo objektų apsaugą, reikėtų: „*skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, mažinti susiformavusį smulkmeniškumą, būtiną didesnis lankstumas keliant paveldosaugos reikalavimus*“. O dar vieno Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio darbuotojas teigė: „*Siūlyčiau supaprastinti teisinį mechanizmą, skirti daugiau lėšų objektų tvarkybai, labiau susisteminti įvairias departamento funkcijas*.“

Likusieji respondentai į šį klausimą neatsakė.

Paskutinio klausimo pagalba buvo siekiama įvertinti didžiausias Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemos problemas. Respondentams buvo pateikta keletas atsakymų variantų, kurie pagrįsti teorinėje darbo dalyje pateikta medžiaga, tokių kaip: kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių institucijų biurokratizacija, skaidrumo šioje srityje stoka, teisės aktų perteklius ir painumas, aiškios strateginės krypties nebuvimas.

Analizuojant atsakymus į šį klausimą, pastebėti, kad visi respondentai kaip vieną iš esminių Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemos problemų įvardino aiškios strateginės krypties nebuvimą.

Vienas respondentas minėjo tokias problemas: „*didžiausios problemos – teisės aktų painumas, neapibrėžtos / nekonkrečios teisės aktų, reglamentuojančių kultūros paveldo apsaugą, nuostatos, paliekama vietos jų interpretacijai, administracinė našta, nebaigta kultūros paveldo objektų atranka (nesutvarkyti Kultūros vertybių registro duomenys)*“.

Buvo paminėta ir: „*neišsami kultūros paveldo objektų duomenų bazė, sudėtingas kultūros paveldo objektų tvarkybos bei priežiūros mechanizmas, sistemingumo trūkumas*.“

Keturi iš šešių respondentų kaip vieną svarbiausių Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemos problemų minėjo teisės aktų priešpriešą.

Aptarus tyrimė dalyvavusių respondentų atsakymus į pateiktus klausimus, kitame darbo poskyryje pateikiamas tyrimo rezultatų apibendrinimas.

3.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Atliktas tyrimas padėjo išsiaiškinti svarbiausias problemas, su kuriomis susiduria Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinio padalinio darbuotojai. Išskirtos tokios problemos:

- kultūros paveldo apskaitos mechanizmo neefektyvumas, kurį įtakoja pernelyg neapibrėžta kultūros paveldo objektų atranka, neaiškūs objektų vertingųjų savybių kriterijai, aiškios ilgalaikės apskaitos strategijos nebuvimas, nekonkretūs teisės aktai, reglamentuojantys apskaitą, darbuotojų, vertinančių tiek kilnojamąsias, tiek nekilnojamąsias vertybes trūkumas. Paminėtina ir tai, jog vertinant kultūros paveldo objektų vertybes, neišvengiama klaidų. Viena iš apskaitos problemų yra didelis nereikšmingų objektų skaičius;

- aiškios kultūros paveldo apsaugos strateginės krypties nebuvimas, jos konservatyvumas bei nelankstumas;

- nekonstruktyvus, neaiškus, neapibrėžtas teisinis kultūros paveldo objektų apsaugos reglamentavimas. Nesuderinti ir dažnai prieštaraujantys vieni kitiems teisės aktai.

- netinkamai numatytos kompensavimo už kultūros paveldo objektų naudojimą, priežiūrą bei tvarkymą nuostatos;

- besidubliuojančios Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio bei kitų institucijų funkcijos;

- nuoseklaus vadovavimo stoka;

- nelanksti kompensavimo už atliktus darbus tvarka;

- nepakankamas dėmesys valstybės saugomiems objektams;

- nepakankamas finansavimas kultūros paveldo objektų savininkams;

- darbuotojų trūkumas;

- nepakankamas kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimas;

- nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, smulkmeniškumas;

- netinkamai susistemintos kultūros paveldo departamento funkcijos;

- nebaigta sutvarkyti kultūros paveldo objektų atranka;

- neišsami kultūros paveldo objektų duomenų bazė.

Taigi, kaip matyti iš tyrimo metu nustatytų problemų sąrašo, svarbiausios problemos, įvardintos Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinio padalinio darbuotojų, yra įtakotos ne paties padalinio veiklos ypatumų, tačiau visos Lietuvos kultūros paveldo apsaugos probleminių aspektų.

IŠVADOS

1. Kultūros paveldo samprata išgyveno daugybę transformacijų, kol nuo pavienių objektų apsaugos perėjo prie šiuo metu aktualios ir visiems priimtinos sampratos. Pastaruoju metu kultūros paveldu laikomos itin reikšmingos kultūros vertybės, apimančios esminius aspektus, atspindinčius etninius, estetinius bei mokslinius žmonių veiklos ženklus. Kultūros paveldas tai ne tik materialūs objektai, bet ir nematerialus paveldas, atspindintis ilgametę unikalią žmonių veiklą, papročius bei tradicijas. Kultūros paveldas savo ruožtu skirstomas į nekilnojamąjį, kilnojamąjį bei nematerialųjį kultūros paveldą. Nekilnojamasis paveldas skirstomas pagal sandarą bei reikšmingumą lemiantį vertingų savybių pobūdį. Nekilnojamajam paveldui priskiriami ir gamtos paveldo objektai.

2. Paminėtinos šios svarbiausios teisinio reglamentavimo problemos, kylančios kultūros paveldo apsaugos srityje: nepakankamas skirtingų institucijų, atsakingų už kultūros paveldo objektų apsaugos administravimą, funkcijų suderinimas; paveldosaugos bei šiuolaikinės architektūros kryptių nesubalansavimas; ilgalaikės kultūros paveldo objektų apsaugos strategijos nebuvimas; skirtingas teisės aktų nuostatų traktavimas. Išvardintos problemos įtakoja tai, jog į Pasaulio paveldo sąrašą neretai nėra įtraukiami objektai, kuriems reikalinga ypatinga apsauga.

3. Lietuvos kultūros paveldo objektų apsaugą reglamentuoja 42 įstatymai, nutarimai bei poįstatyminiai teisės aktai. Už kultūros paveldo politikos formavimą ir vykdymą Lietuvoje atsako Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Seimas, Kultūros ministerija bei Valstybinė kultūros paveldo komisija, o pagrindinius paveldosaugos darbus atlieka Kultūros paveldo departamentas, Kultūros paveldo centras ir savivaldybių paveldosaugos skyrius. Tačiau, nepaisant suformuotos teisinės kultūros paveldo objektų apsaugą reglamentuojančios bazės bei institucijų tinklo, šioje srityje egzistuoja gausybė problemų. Paminėtinos svarbiausios: kai kurie Lietuvos kultūros paveldo objektų apsaugą reglamentuojantys teisės aktai neatitinka tarptautinių nuostatų; institucijose, vykdančiose kultūros paveldo objektų apsaugą, dubliuojasi funkcijos; nėra suformuluota aiški ir ilgalaikė kultūros paveldo apsaugos strategija bei vizija. Paminėtos problemos trukdo efektyviai Lietuvos kultūros paveldo objektų apsaugai.

4. Atlikus empirinį tyrimą, nustatytos pagrindinės kultūros paveldo apsaugos problemos Kauno mieste. Tai: neefektyvus kultūros paveldo objektų apskaitos mechanizmas; aiškios kultūros paveldo apsaugos strateginės krypties nebuvimas. Kultūros paveldo departamento Kauno miesto teritorinio padalinio darbuotojams efektyviai dirbti trukdo nesuderinti ir dažnai prieštaraujantys vieni kitiems teisės aktai bei besidubliuojančios Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio bei kitų institucijų funkcijos. Tyrimo metu kaip viena iš svarbių problemų paminėta ir nuoseklaus vadovavimo Kauno miesto teritoriniam padaliniiui stoka. Dar viena

problema, trukdanti efektyviai ir sparčiai dirbti, yra darbuotojų trūkumas bei netinkamai susistemintos kultūros paveldo departamento funkcijos.

Suformulavus išvadas, pateikiami pasiūlymai nustatytų problemų sprendimui.

PASIŪLYMAI

Pasiūlymai suformuoti, atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytas problemas:

- nacionaliniu mastu peržiūrėti teisės aktus, išskirti juose prieštaravimus bei juos pakoreguoti;
- suformuluoti aiškią ir ilgalaikę strategiją, apibrėžiančią kultūros paveldo objektų apsaugos kryptis;
- tiksliai išskirti Kultūros paveldo departamento bei kitų institucijų, atsakingų už kultūros paveldo objektų apsaugą, funkcijas, idant būtų išvengta dubliavimosi;
- konkrečiai apibrėžti kiekvieno darbuotojo veiklos sritis bei funkcijas;
- atlikti Kultūros paveldo departamento Kauno miesto teritorinio padalinio darbuotojų nuomonės tyrimą, kuriame jie tiksliai įvardintų padalinio valdymo problemas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Apie mus (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/lt/pagrindinis-meniu/struktura-ir-kontaktai/apie-mus.html>>. Žiūrėta: 2015 04 08.
2. Bagočius M., Domarkas V., Sinkienė J. Lietuvos Respublikos paveldo apsaugos sistemos valdymo ypatumai: Kuršių nerijos atvejis // Viešoji politika ir administravimas, 2011, T. 10, Nr. 3, p. 357-372.
3. Budrytė L. Pasaulio paveldo sąrašas: atranka ir jos kriterijai. 2006 (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.skrynia.lt/modules.php?name=News&file=print&sid=1350>>. Žiūrėta: 2015 04 15.
4. Butkevičienė J. Lietuvos architektūros paveldotvarka: netektys ir atradimai. Kaunas: Versus Aureus, 2014.
5. Čepaitienė R. Laikas ir akmenys. Kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005.
6. Dijokienė D. Kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių dokumentų apžvalga. 2011 (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.architekturumai.lt/pages/posts/kulturos-paveldo-apsauga-reglamentuojanciu-dokumentu-apzvalga-82.php>>. Žiūrėta: 2015 04 15.
7. Dziegoraitienė A. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos problemos Lietuvos valstybinio administravimo sistemoje // Jurisprudencija, 2005, t. 78(70), p. 14–22.
8. Europos komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Integruotas požiūris į Europos kultūros paveldą“ (2014) (interaktyvus). Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com%282014%290477_/com_com%282014%290477_lt.pdf>. Žiūrėta: 2015 05 07.
9. Integruota architektūros paveldo apsauga: teisinis reglamentavimas, kompetencijos ir sprendimai. Vilnius: S. Jokužio spaustuvė, 2011.
10. Jokilehto J. Tarptautinė restauravimo doktrina pasaulio paveldo kontekste (2014) (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.archfondas.lt/leidiniu/alf-05/jukka-jokilehto-tarptautine-restauravimo-doktrina-pasaulio-paveldo-kontekste>>. Žiūrėta: 2015 05 05.
11. Jomantas A., Valužis A. 1954 metų UNESCO Hagos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje: apie ką turėtume susimąstyti nedelsiant (2008) (interaktyvus). Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/zurnalas/2008_04/LM_Nr4_2008_5_7.pdf>. Žiūrėta: 2015 04 25.
12. Kligienė N. Lietuvos kultūros paveldas skaitmeninėje terpėje // Informacijos mokslai, 2004, Nr. 31, p. 82- 93.

13. Krikštaponienė K. Kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinis reguliavimas stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizės požiūriu. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU. 2012.
14. Kultūros ministerijos direktoriaus įsakymas „Kultūros paveldo departamento prie kultūros ministerijos teritorinių padalinių nuostatai“, Nr. P – 236, Vilnius, 2007.
15. Kultūros paveldo išsaugojimo valdymo, stiprinant kaimo plėtrą ir vystant turizmą, vadovas. Kaunas, 2010.
16. Kultūros paveldosaugą reglamentuojantys įstatymai ir Seimo nutarimai (interaktyvus). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1018&p_d=7977&p_k=1>. Žiūrėta: 2015 04 12.
17. Lietuvos Respublikos Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. 1996 m. sausio 23 d. Nr. I-1179, Vilnius.
18. Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004 m. rugsėjo 28 d. Nr. IX-2452, Vilnius.
19. Lietuvos Respublikos statybos technologinė platforma. Galimybių studija. 2007 (interaktyvus). Prieiga per internetą: < www.lstp.vgtu.lt/user/files/20070301_LSTP_Galimybiu_studija.doc>. Žiūrėta: 2015 05 02.
20. Lietuvos Respublikos Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas, 2011 m. balandžio 29 d. Nr. S-8(172).
21. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos UNESCO pasaulinio paveldo sąrašė esančių objektų apsaugos Lietuvoje įstatymo koncepcijos patvirtinimo. 2007 m. spalio 31 d. Nr. 1210, Vilnius.
22. Markevičienė J. Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007-11-23 posėdžio klausimui „Kultūros paveldo valstybinė apsaugos politika ir strategija: būklė ir politikos bei strategijos formavimo aktualiausi uždaviniai“. Problemos analizė ir veiksmų siūlymai (interaktyvus). Prieiga per internetą: < http://www.heritage.lt/km/vkpk/JM_analize.pdf>. Žiūrėta: 2015 04 14.
23. Nara dokumentas dėl autentiškumo (interaktyvus). Prieiga per internetą: <ututi.com/content/get_content/45637>. Žiūrėta: 2015 05 07.
24. Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/kultura/nematerialus-kulturos-paveldas/nematerialaus-kulturos-paveldo-apsaugos-konvencija>>. Žiūrėta: 2015 04 21.
25. Paltanavičiūtė V. Kultūrinio turizmo plėtojimo galimybės paveldo objektuose (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/download/18/15>>. Žiūrėta: 2015 04 26.

26. Pasaulio paveldas (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas>>. Žiūrėta: 2015 04 24.
27. Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairės. Vilnius, 2006.
28. Pasaulio paveldo sąrašas (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas/pasaulio-paveldo-sarasas>>. Žiūrėta: 2015 04 24.
29. Piekienė N. Lietuvos (Kuršių Nerija) ir Vega salyno (Norvegija) paveldo objektų apsaugos patirties analizė // Mokslas – Lietuvos ateitis, 2014, Nr. 6 (3).
30. Umbrasas A. Nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos ir statybos teisės normų konkurencija // Teisė, 2013, Nr. 86.
31. UNESCO (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/apie/unesco>>. Žiūrėta: 2015 04 24.
32. UNESCO konvencijos, prie kurių prisijungė Lietuva (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://unesco.lt/apie/unesco-ir-lietuva/unesco-konvencijos-prie-kuriu-prisijunge-lietuva>>. Žiūrėta: 2015 04 26.
33. Valstybinio audito ataskaita „Kultūros paveldo išsaugojimas“. Vilnius, 2010 m. vasario 19 d. Nr. VA-P-50-2-2.
34. Valstybinio audito ataskaita „Kaip tvarkomos ir prižiūrimos kilnojamosios kultūros vertybės“. 2013 m. gruodžio 5 d. Nr. VA-P-50-1-20.
35. Vilkevičiūtė J., Pilipavičius V. 2008. Kultūros paveldo apsauga bei teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir Lenkijoje (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://vadyba.asu.lt/14/160.pdf>>. Žiūrėta: 2015 04 02.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

UNESCO konvencijos, prie kurių prisijungė Lietuva

- 1954 metų Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto atveju konvencija (įsigaliojo nuo 1998-10-27, jos II protokolai – nuo 2004-03-09);
- 1970 metų Nelegalaus kultūros vertybių išvežimo ir nuosavybės teisių perdavimo uždraudimo konvencija (įsigaliojo nuo 1998-10-27);
- 1972 metų Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (įsigaliojo nuo 1992-06-30);
- 2001 metų Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija (įsigaliojo nuo 2009-01-02);
- 2003 metų Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (įsigaliojo nuo 2006-04-20);
- 2005 metų Konvencija dėl kultūrų raiškos įvairovės ir apsaugos skatinimo (įsigaliojo nuo 2007-03-18).

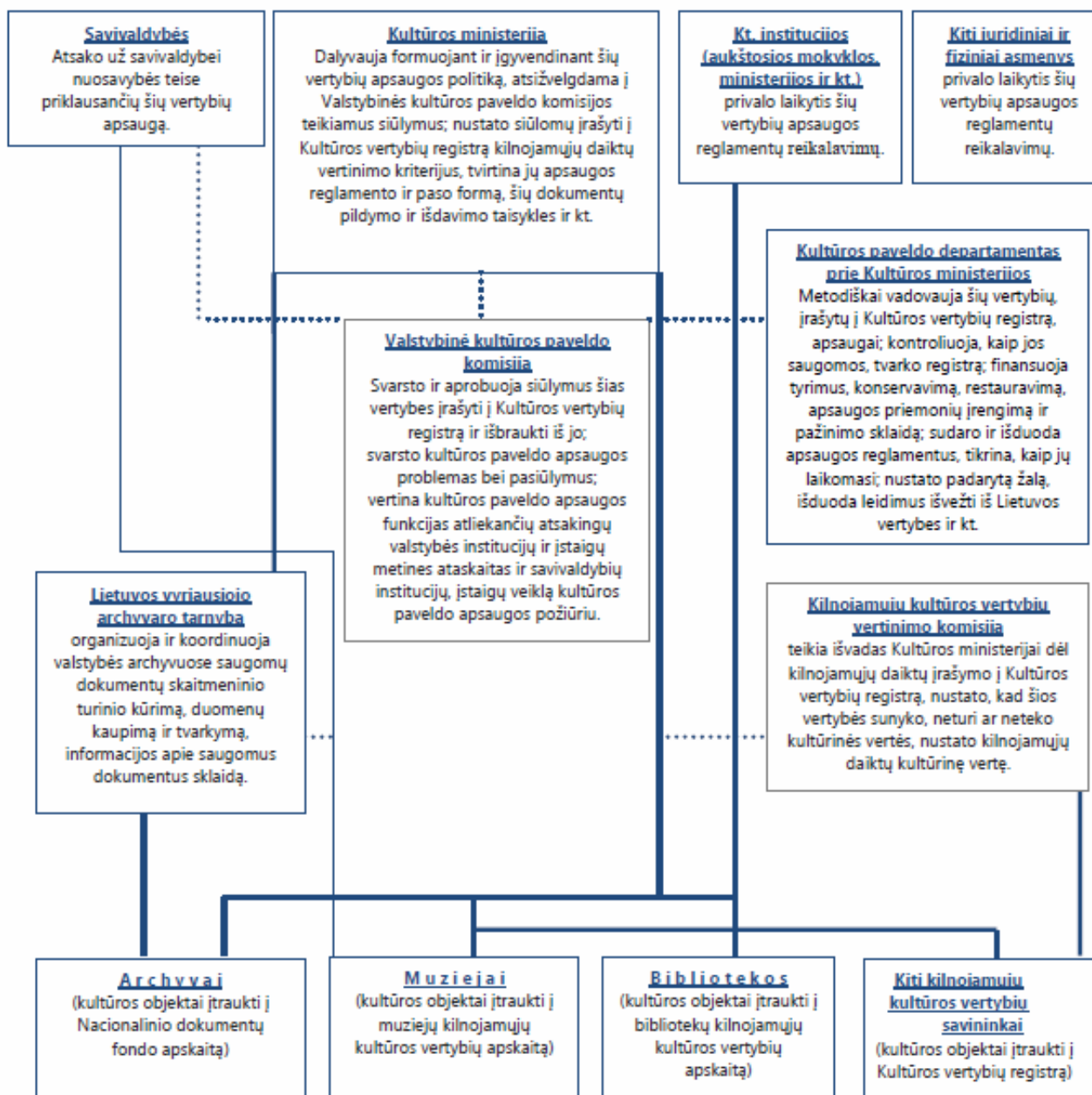
Kultūros paveldosaugą reglamentuojantys įstatymai ir Seimo nutarimai

1. Saugomų teritorijų įstatymas, 1993 Nr. 301.
2. Žemės įstatymas, 1994 Nr.I-446;
3. Vietos savivaldos įstatymas, 1994 Nr.I-533.
4. Apskritis valdymo įstatymas, 1994 Nr. I-707.
5. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994 Nr. I-733.
6. Įstatymas dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo įgyvendinimo
7. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymas, 1995 Nr. I-822.
8. Muziejų įstatymas, 1995 06 08 d. Nr.I-930
9. Įstatymas dėl Muziejų įstatymo įgyvendinimo
10. Bibliotekų įstatymas
11. Archyvų įstatymas
12. Teritorijų planavimo įstatymas
13. Įstatymas dėl Teritorijų planavimo įstatymo įsigaliojimo
14. Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas
15. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų Konstitucinis įstatymas, 1996 Nr.I-1392.
16. Nekilnojamojo turto registro įstatymas, nauja redakcija 2001 Nr. IX-391.
17. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, 1996 Nr. VIII-49.
18. Statybos įstatymas, nauja redakcija 2001 Nr.IX-583.
19. Valstybės registrų įstatymas, 1996 Nr.I-1490.
20. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, 1996 Nr.I-1495.
21. Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas, 1997 Nr.VIII-359; (aktualios redakcijos 12 str.- valstybės išperkama "naudojamų ar naujų infrastruktūros objektų – įvairių veiklos sričių, aptarnaujančių ūkį ir gyventojus, užtikrinančių krašto, gyventojų saugumą, gamtos ir kultūros vertybių apsaugą, komplekso (energetika, transportas, ryšiai, statyba, švietimas, sveikatos apsauga, rekreacija bei turizmas, gamtos ir kultūros vertybių apsauga bei atliekų sutvarkymas, krašto, civilinė ir priešgaisrinė sauga) teritorijų", taip pat "gamtos, archeologijos ir istorijos kompleksų bei objektų apsaugos reikalams" bei "yra valstybinių parkų ir valstybinių draustinių teritorijose, ypač vertingose ekologiniu, archeologiniu ir rekreaciniu požiūriais".
22. Seimo nutarimas dėl Vilniaus pilių rezervato steigimo.
23. Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas, 1998 Nr.VIII-729, nauja redakcija 2002 Nr.IX-900;
24. Turizmo įstatymas (1998 Nr.VIII-667); 27 str. (kultūros paveldo objektai - turizmo ištekliai), 28 str.(saugomų objektų naudojimo ir lankymo tvarka), naujoje redakcijoje kultūros paveldo obj.-turizmo rekreaciai ištekliai
25. Dėl valstybės sostinėje esančios Lukiškių aikštės funkcijų
26. Nutarimas dėl Valstybinės paminklosaugos komisijos ataskaitos, 1999 Nr.VIII-1165;
27. Nutarimas Dėl nacionalinės turizmo plėtros programos, 1999 Nr. VIII-1284 (2.2.- Kultūriniai turizmo ištekliai; 2.10. -Kaimo turizmas; 2.11. -priemonės: dvarų bei kitų paveldo objektų naudojimas kultūrinio turizmo infrastruktūrai, alternatyvus apsaugos finansavimas; 11.4.-dvarų ir kitų paveldo objektų pritaikymas turizmo paslaugų infrastruktūrai);
28. Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas 1999 Nr.VIII-1328;
29. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas, 1999 Nr. VIII-1202;

30. Nutarimas Dėl valstybinės paminklosaugos komisijos 1999 m. kovo 10 d. – 1999 m. gruodžio 31 d. veiklos ataskaitos
31. Rinkliavų įstatymas, 2000 Nr.VIII-1725;
32. Nutarimas Dėl Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijos, 2000 Nr. VIII-1728; (IV.4.7.- Etnokultūros ugdymo ir paveldo išsaugojimo finansavimas; VIII.5.2. Inventorizuoti, sutvarkyti ir pritaikyti rekreacinei ar kitai veiklai kultūros ir ūkio paveldo objektus (dvarus, parkus, malūnus ir kt.)).
33. Nekilnojamojo turto kadastro įstatymas, 2000 Nr.VIII-1764;
34. Reklamos įstatymas, 2000 Nr. VIII-1871; (12 ir 17 str.).
35. Regioninės plėtros įstatymas, 2000 Nr. 1889.
36. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties įstatymas 2000 11 17 Nr. VIII-2073
37. Nutarimas Dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo 2002 05 28 Nr. IX-907.
38. Mokslo ir studijų įstatymo nauja redakcija, 2002 Nr.IX-945 (27 str.2d.4p.,Valstybės biudžeto asignavimai - "išlaidos, susijusios su objektų, įrašytų į nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą ir Lietuvos kultūros vertybių sąrašus, priežiūra").
39. Pajūrio juostos įstatymas 2002 Nr. IX-1106 (3 str.: pajūrio juostos nustatymo tikslas - "3) užtikrinti kraštovaizdžio gamtos ir kultūros vertybių apsaugos priemonių įgyvendinimą";6str.: "Pajūrio juostoje draudžiama:/1) niokoti gamtos ir kultūros paveldo objektus..."
40. Seimo nutarimas (2002-11-12 Nr. IX-1187) Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos.
41. Seimo nutarimas 1997 m. lapkričio11 d. Nr. VIII-505 Dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro nuostatų patvirtinimo.
42. Kultūros centrų įstatymas 2004 m. liepos15 d. Nr. IX-2395.

Šaltinis: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1018&p_d=7977&p_k=1

Kilnojamųjų kultūros vertybių valdyme ir priežiūroje dalyvaujantys subjektai

Šaltinis: Valstybinio audito ataskaita „Kaip tvarkomos ir priežiūros kilnojamosios kultūros vertybės“, 2013 m. gruodžio 5 d. Nr. VA-P-50-1-20, p. 25.

Esu Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo instituto studentas Arūnas Marcinkus. Rašau baigiamąjį bakalauro darbą, kurio tema yra „Kultūros paveldo apsaugos problemos: Kauno miesto atvejis“. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, siekiant atsakyti į tyrimo uždavinius. Tyrimas yra anoniminis. Interviu metu gauti atsakymai bus naudojami tik bakalauro darbe.

Dėkoju už pagalbą ir sugaištą laiką.

Interviu klausimai

1. Jūsų darbo stažas Kauno miesto kultūros paveldo departamento teritoriniame padalinyje?
2. Jūsų išsilavinimas?
3. Ar kultūros paveldo apskaitos mechanizmas yra efektyvus? Ką siūlytumėte tobulinti jame?
4. Jūsų nuomone, kokios kultūros paveldo apsaugos strateginės krypties šiuo metu laikomasi Lietuvoje?
5. Jūsų nuomone, ar kultūros paveldo apsaugos teisinis reglamentavimas šiuo metu yra tinkamas? Kokias išvelgiate problemas šioje srityje?
6. Įvardinkite jūsų skyriaus svarbiausias problemas (didelis biurokratizmas, darbuotojų trūkumas, didelis darbo krūvis, besidubliuojančios jūsų skyriaus ir kitų institucijų funkcijos, neefektyvus bendradarbiavimas su savivaldybe ir kitomis institucijomis).
7. Kaip vertinate savo kolegų kompetenciją kultūros paveldo srityje?
8. Įvardinkite, Jūsų nuomone, silpniausias puses kultūros paveldo apsaugos sistemoje.
9. Ar matote kokias nors galimybes šios sistemos tobulinimui?
10. Kokios strategijos siūlytumėte laikytis, siekiant užtikrinti efektyvią kultūros paveldo objektų apsaugą?
11. Jūsų nuomone, kokios didžiausios Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemos problemos? (kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių institucijų biurokratizacija, skaidrumo šioje srityje stoka, teisės aktų perteklius ir painumas, aiškios strateginės krypties nebuvimas).